

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus

Santeri Hirvonen

SÄHKÖISTEN OHJELMISTOJEN HYÖDYNTÄMINEN TILITOIMISTOISSA
RAHANPESUEPÄILYN HAVAITSEMISEKSI

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2021

OPINNÄYTETYÖ
Kesäkuu 2021
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80100 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Santeri Hirvonen

Nimeke
Sähköisten ohjelmistojen hyödyntäminen tilitoimistossa rahanpesuepäilyn havaitsemiseksi

Tiivistelmä

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, kuinka tilitoimistot suoriutuvat rahanpesulain asettamista velvoitteista ja kuinka he hyödyntävät siinä sähköisiä ohjelmistoja. Tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, miten sähköisiä ohjelmistoja hyödynnetään velvoitteiden noudattamiseen ja kuinka ne vaikuttavat rahanpesuepäilyn tunnistamiseen.

Opinnäytetyön ensimmäisessä teoreettisessa osassa tarkastellaan rahanpesua ilmiönä ja rahanpesuprosessin vaiheita. Toisessa teoreettisessa osassa tarkastellaan rahanpesun ehkäisyä, sen toimielimiä, valvontaviranomaisia ja ilmoitusvelvollisia elinkeinonharjoittajia ja niiden velvoitteita. Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää. Aineisto kerättiin haastattelemalla Taloushallintoliiton johtavaa asiantuntijaa ja kolmea eri tilitoimistossa ja eri työtehtävässä työskentelevää henkilöä puolistrukturoiduin haastatteluin. Aineisto analysoitiin käyttäen sisällönanalyysia.

Tutkimuksessa ilmeni, että tilitoimistot eivät täysin täytä rahanpesulain velvoitteita. Lisäksi havaittiin, että sähköisten ohjelmistojen koko potentiaalia ei hyödynnetä tilitoimistoissa. Sähköisistä ohjelmistoista on hyötyä joihinkin rahanpesulain velvoitteisiin. Niistä saa apua varsinkin erinäisten tietojen läpikäymiseen, kuten pakotelistojen, joita on äärimmäisen hidas käydä läpi manuaalisesti. Ohjelmiston kyvystä havaita rahanpesuepäily ei voida haastatteluiden perusteella vetää yksiselitteistä johtopäätöstä, koska sähköisistä ohjelmistoista ei ole vielä käyttökokemuksia tarpeeksi pitkältä ajalta.

Kieli
suomi

Sivuja 50
Liitteet 2
Liitesivumäärä 2

Asiasanat
rahanpesun ehkäisy, ohjelmisto, rahanpesulain velvoitteet

THESIS
June 2021
Degree Programme in Business Economics

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600

Author
Santeri Hirvonen

Title
Use of Anti-Money Laundering Software in an Accounting Company to Detect Suspicion of Money Laundering

Abstract

This thesis examined how accounting companies perform the obligations imposed by the Money Laundering Act and how they use electronic software in it. The aim of the study was to find out how electronic software is used to comply with the obligations and how they contribute to the identification of suspected money laundering.

The first theoretical part of the thesis examines money laundering as a phenomenon and the stages of the money laundering process. The second part deals with the prevention of money laundering, its institutions, supervisory authorities, and operators subject to disclosure and their obligations. The study was qualitative by nature. Semi-structured interview questions were used to collect the data by interviewing a leading specialist of the Association of Finnish Accounting Firms and three representatives of different accounting companies. The data was analyzed with content analysis.

Based on the study, it can be stated that accounting companies do not fully comply with anti-money laundering requirements. In addition, it was found that the full potential of electronic software is not utilized by accounting companies. Electronic software is useful for some obligations under the Money Laundering Act. They are particularly helpful in the processing data, such as sanctions, which are extremely slow to go through manually. On the basis of interviews, no unambiguous conclusion can be drawn on the ability of a software to detect suspicion of money laundering, as there is not yet enough user experience of the electronic software.

Language
Finnish

Pages 50
Appendices 2
Pages of Appendices 2

Keywords
anti-money laundering, AML, anti-money laundering software, anti-money laundering requirements

SISÄLTÖ

1	Johdanto	6
1.1	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	7
1.2	Rakenne	7
2	Rahanpesu ja rahanpesuprosessin vaiheet	9
2.1	Sijoitusvaihe	10
2.2	Harhautusvaihe	11
2.3	Palautusvaihe.....	11
3	Rahanpesun ehkäisy	12
3.1	Rahanpesun ehkäisyn toimeilimet.....	12
3.1.1	Rahanpesun selvittelykeskus	14
3.1.2	Valvontaviranomaiset.....	14
3.1.3	Aluehallintovirasto (AVI).....	16
3.2	Rahanpesulain velvoitteet ilmoitusvelvollisille.....	17
3.2.1	Riskiarvio.....	18
3.2.2	Asiakkaan tunnistaminen.....	20
3.2.3	Asiakkaan tunteminen.....	22
3.2.4	Selonottovelvollisuus ja seuranta	24
3.2.5	Ilmoitusvelvollisuus	25
3.2.6	Henkilökunnan koulutus.....	26
3.2.7	Jäännösriski	27
3.3	Sähköiset ohjelmistot rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen	28
4	Opinnäytetyön toteutus	29
4.1	Tutkimusmenetelmä ja aineisto	29
4.2	Aineiston analyysi	32
5	Tulokset	33
5.1	Taloushallintoliiton johtavan asiantuntijan näkökulma	33
5.2	Tilitoimistojen edustajien näkökulmat.....	35
6	Lopuksi.....	40
6.1	Yhteenveto ja johtopäätökset	40
6.2	Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset.....	45
	Lähteet	47

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset Taloushallintoliiton johtavalle asiantuntijalle

Liite 2. Haastattelukysymykset tilitoimiston edustajille

Lyhenteet ja määritelmät

Rahanpesulaki = laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä
444/2017

PRH = Patentti- ja rekisterihallitus

EU = Euroopan unioni

YK = Yhdistyneet kansakunnat

KRP = Keskusrikospoliisi

OFAC = Office of Foreign Assets Control, Yhdysvaltain valtiovarainministeriön alainen viranomainen

Oikeushenkilö = juridinen henkilö, joka muodostuu julkisyhteisöstä, kauppaoikeudellisesta yhteisöstä tai siviilioikeudellisesta yhteisöstä

Luonnollinen henkilö = ihminen

ALV-rekisteri = rekisteri arvonlisäverovelvollisista toimijoista

Ennakkoperintärekisteri = rekisteri, johon liittynyt yritys maksaa itse verot liiketoiminnastaan suoraan verottajalle

Veroparatiisivaltio = valtio, jossa on matala verotus ja tiukka pankkialaisuus

1 Johdanto

Rahanpesu on oleellinen osa talousrikollisuutta, harmaata taloutta ja järjestäytynyttä rikollisuutta, mikä aiheuttaa merkittäviä haittoja taloudelle, turvallisuudelle sekä poliittisen järjestelmän toimivuudelle (Poliisi 2021; Sahavirta 2008, 43). Yksi merkittävistä tahoista rahanpesun torjumisessa ovat ilmoitusvelvolliset kuten tilitoimistot (Poliisi 2021), joilta edellytetään tiettyjä velvoitteita rahanpesuepäilyjen tunnistamiseksi. Velvoitteisiin kuuluvat muun muassa asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen sekä riskiarvion tekeminen. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 2–3 §.)

Aluehallintovirasto pyysi tammikuussa 2021 viideltäkymmeneltä kirjanpitäjältä rahanpesulain velvoittamaa riskiarvioita. Kyseiset kirjanpitäjät olivat syyskuussa 2020 ilmoittaneet heillä olevan lain vaatima riskiarvio. Aluehallintovirasto ilmoitti havainnoistaan maaliskuussa 2021: 86 prosenttia riskiarvioista ei ollut rahanpesulain vaatimalla tasolla. (Aluehallintovirasto 2021a.)

Aluehallintoviraston (2021a) mukaan:

- Riskiarvioista 86 % (42) eivät olleet rahanpesulain vaatimuksia täyttäviä. Kolme (6 %) riskiarvioista oli erityisen hyvin laadittuja. Neljä (8 %) riskiarvioista oli rahanpesulain vaatimukset täyttäviä, mutta sisälsivät vähäisiä puutteita.
- Riskiarvioista 61 % (30) olivat laadittu internetin asiakirjapalveluista otetuista valmiista riskiarviointimalleista, jotka eivät täyty rahanpesulain vaatimuksia.
- Riskiarvioista 24 % (12) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä ei ollut arvioitu ollenkaan tai arviointi oli hyvin puutteellista.

1.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä tutkitaan, mitä puutteita tilitoimistoilla on rahanpesulain velvoitteiden noudattamisessa ja miten rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseen tarkoitettuja sähköisiä ohjelmistoja hyödynnetään rahanpesulain velvoitteiden täyttämässä. Nykyisin tilitoimistoille on tarjolla rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseen tarkoitettuja sähköisiä ohjelmistoja kuten Clento ja DOKS (2021; 2021). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaista hyötyä sähköisistä ohjelmistoista on tilitoimistoille ja kuinka ohjelmistot vaikuttavat rahanpesuepäilyjen havaitsemiseen.

Päätutkimuskysymys:

- Kuinka tilitoimistot hyödyntävät sähköisiä ohjelmistoja ja automaatiota rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseksi?

Alatutkimuskysymykset:

1. Mitä puutteita tilitoimistoilla on rahanpesulain velvoitteiden hoitamisessa ja mistä puutteet johtuvat?
2. Mihin rahanpesulain velvoitteisiin tilitoimistoissa käytetään sähköisiä ohjelmistoja?
3. Kuinka sähköisten ohjelmistojen ja automaation käyttö vaikuttaa rahanpesuepäilyjen havaitsemiseen?

1.2 Rakenne

Opinnäytetyö alkaa johdannosta, jossa käsitellään opinnäytetyön taustaa, tavoite, tutkimuskysymykset ja rakenne. Tutkimuksen toinen luku on ensimmäinen osa tutkimuksen teoreettista viitekehystä: siinä tarkastellaan rahanpesua ilmiönä ja rahanpesuprosessin vaiheita. Opinnäytetyön

kolmannessa luvussa tarkastellaan rahanpesun ehkäisyä. Luvussa käydään ensin läpi rahanpesun ehkäisyn toimieliimiä ja valvontaviranomaisia, jonka jälkeen käsitellään ilmoitusvelvollisia elinkeinonharjoittajia ja niiden velvoitteita sekä sähköisiä ohjelmistoja. Neljännessä luvussa kerrotaan tutkimusmenetelmästä, aineistosta ja analyysimenetelmästä. Viidennessä luvussa tarkastellaan aluksi Taloushallintoliiton johtavan asiantuntijan haastattelua, jonka jälkeen tarkastellaan tutkimusongelmaa tilitoimistojen näkökulmasta. Kuudes luku koostuu tutkimuksen yhteenvedosta, johtopäätöksistä, arvioinnista ja jatkotutkimusehdotuksista. Opinnäytetyön lopussa on lähdeluettelo ja liitteet. (Ks. kuvio 1.)

Kuvio 1. Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyössä käsiteltävä teoria perustuu pääasiassa lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), mutta opinnäytetyössä keskitytään lähinnä rahanpesuun. Lähteinä käytetään lakitekstien lisäksi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, verkkosivuja ja tiedotteita.

2 Rahanpesu ja rahanpesuprosessin vaiheet

Rahanpesuksi kutsutaan toimintaa, jossa raha tai omaisuus on hankittu lainvastaisesti ja sen alkuperä pyritään piilottamaan (Rikoslaki 39/1889, 6–10 §). Sen tavoitteena on saada raha tai omaisuus näyttämään laillisesti hankitulta (Rikoslaki 39/1889, 6–10 §), jotta tekijä voi käyttää rahojaan ja näyttää varallisuuttaan omassa asuinympäristössään (Huhtamäki 2000, 81). Voidakseen syyllistyä rahanpesuun on ennen rahanpesua tapahduttava rikos, josta laitonta omaisuutta on saatu. Tätä rahanpesua edeltävää rikosta kutsutaan esirikokseksi. (Minilex 2021.) Rahanpesurikokset on jaettu viiteen tekemuotoon, jotka ovat rahanpesu, törkeä rahanpesu, salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi, tuottamuksellinen rahanpesu ja rahanpesurikkomus (Rikoslaki 39/1889, 6–10 §). Rahanpesu on määritelty rikoslain mukaan seuraavasti (Rikoslaki 39/1889, 6 §):

Joka 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä, on tuomittava *rahanpesusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Rahanpesun apuna käytetään usein välikäsinä yksityisiä elinkeinonharjoittajia (Lautjärvi 2018, 205). KRP:n (2016) mukaan rahanpesu jaetaan kolmeen vaiheeseen: sijoitusvaihe, harhautusvaihe ja palautusvaihe (ref. Laurio 2020, 51). Schaap (1998, 14) toteaa, että rahanpesijällä on aina isoin kiinnijäämisriski, kun rahanpesuprosessissa siirrytään vaiheesta toiseen (ref. Sahavirta 2008, 34). Kaikista riskisimpänä vaiheena pidetään sijoitusvaihetta, koska silloin rahanpesijän täytyy kohdata laillisen talouden edustajia, jotka ovat pääsääntöisesti ilmoitusvelvollisia (Stessens 2000, 84; ref. Sahavirta 2008, 34).

Tästä syystä myöhemmin käsiteltävät ilmoitusvelvollisten velvoitteet ovat erityisen tärkeitä (Sahavirta 2008, 34).

Myös virtuaalivaluutoilla on koko ajan kasvava rooli rahanpesussa (KRP 2019; ref. Laurio 2020, 52). Vuonna 2018 virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajat tekivät vain 6 rahanpesuilmoitusta, kun 2 vuotta myöhemmin vuonna 2020 ilmoituksia tehtiin peräti 9 000 (Poliisi 2020). Arvioidaan, että maailmanlaajuisesti kaikista bitcointapahtumista jopa 10 % liittyy harmaaseen talouteen (KRP 2019; ref. Laurio 2020, 52). Virtuaalivaluuttoja esiintyy kaikissa kolmessa rahanpesun vaiheessa (Laurio 2020, 52).

2.1 Sijoitusvaihe

Sijoitusvaiheen tavoitteena on saada laittomasti hankitut varat laillisen rahoitusjärjestelmän sisälle. Tämä tapahtuu smurffaamalla eli siirtämällä laittomat varat pienissä erissä rahoituslaitokseen tai salakuljettamalla ne toiseen maahan ennen pankkiin tallettamista. (KRP 2016; ref. Laurio 2020, 51.)

Rahoituslaitoksilla on erityisen merkittävä asema rahanpesemisen kanavana sijoitusvaiheessa (Sahavirta 2008, 27). Tästä syystä pankit ovat usein velvollisia ilmoittamaan suurista tai epäilyttävistä liiketoimista viranomaisille (Finanssivalvonta 2021b). Rikoksella saaduilla varoilla voi myös ostaa kulutustavaroita, jolloin varat siirtyvät lailliseen vaihdantaan ja harhautus- ja palautusvaihetta ei tässä tapauksessa tarvita (Gilmore 2004, 33–34; ref. Sahavirta 2008, 26).

Varojen saamiseksi lailliseen talouteen rahanpesijä voi hyödyntää myös esimerkiksi asianajajan tai kirjanpitäjän valtuuksia. Asianajaja voi laittaa rikoksella saatuja varoja asiakasvaraintililleen ja siirtää ne sieltä valituille tahoille. Kirjanpitäjät pystyvät kirjaamaan kirjanpitoon valheellisia tositteita rikoksella saatujen varojen alkuperästä tai kulujen perusteista. (Quillen 1991, 220 ja Gilmore 2004, 36–37; ref. Sahavirta 2008, 30.)

2.2 Harhautusvaihe

Harhautusvaiheen tavoitteena on, ettei varojen laitonta alkuperää voida yhdistää smurffattuihin varoihin (KRP 2016; ref. Laurio 2020, 51). Tähän pyritään monimutkaisten ja monivaiheisten liiketoimien avulla (Werner 1996, 14; ref. Huhtamäki 2000, 80). Rahan rikollisen alkuperän selvittämistä hankaloitetaan siirtelemällä summiltaan eroavia varoja edestakaisin sekä siirtämällä varoja eri valtioiden välillä (Schroth 1996, 290; ref. Huhtamäki 2000, 80).

Tyypillisiä rikollisten varojen alkuperän peittämiseksi käytettyjä tapoja ovat myös remburssi ja varojen siirtäminen ylilaskutuksella yritykseltä toiselle.

Remburssissa tavaran ostaja maksaa rikoksella saaduilla varoilla pankille vakuuden saadakseen pankilta luoton tavaran maksuun. Myyjä toimittaa rahtikirjat, joiden perusteella tehdään maksu ja omistusoikeus siirtyy. Ostajan pankki ei koskaan tarkasta rahtikirjoja, ja myyjän pankkikin vain harvoin. Näin rahoja saadaan siirrettyä valtiosta toiseen rahtikirjoja vastaan hyödykkeistä, joita ei ole aikomus toimittaa lainkaan tai jotka eivät vastaa määrältään tai laadultaan asiakirjoissa esitettyjä. (Sahavirta 2008, 32.)

Ylilaskutuksessa myyjäyritys laskuttaa enemmän kuin hyödykkeiden oikea arvo on, jolloin hyödykkeiden oikean arvon ja maksetun hinnan erotuksen verran rikollisia varoja siirtyy toiseen yritykseen. Tämän jälkeen myyjäyritys voi lainata varoja tappiota tekeväälle ostajayritykselle saadakseen palautettua varat. Varat voidaan palauttaa myös tekemällä ylihintaista kauppaa toisin päin.

Piententäkseen kiinnijäämisen riskiä yritykset voivat harjoittaa myös laillista liiketoimintaa ja toimia eri maissa. (Sahavirta 2008, 32.)

2.3 Palautusvaihe

Varojen sulauttamista laillisiin varoihin kutsutaan palautusvaiheeksi (KRP 2016; ref. Laurio 2020, 51). Kun harhautusvaihe on suoritettu ja varat näyttävät

laillisilta, ne voidaan palauttaa takaisin. Tähän on monia tapoja. (Werner 1996, 14; ref. Huhtamäki 2000, 81–82.) Yksi tavoista on lainata omia varoja takaisin. Tämä tapahtuu tallettamalla varoja ulkomailla pankkiin ja käyttämällä niitä vakuutena, kun otetaan luotto toisesta pankista ja toisesta maasta. Luottoa ei ole tarkoitus maksaa takaisin, vaan luoton myöntänyt pankki ottaa saatavansa toiseen pankkiin tehdystä talletuksesta, joka on ollut luoton vakuutena. Pankista otettua luottoa voi käyttää asuinmaassaan. (Huhtamäki 2000, 81.)

Esirikoksen tekijän on myös mahdollista saada harhautetuista varoista näennäisesti laillisen säännöllisen tulovirran. Esirikoksen tekijä on esimerkiksi voinut ostaa itselleen veroparatiisivaltioon rekisteröidyn yrityksen, jonne on tallettanut rikollisesti saamiaan varoja. Kotimaahan perustettu yritys voi tämän jälkeen lainata rahaa veroparatiisissa olevalta yhtiöltä. Kotimaassa toimiva yhtiö käyttää lainaksi saamansa rahat kiinteistöihin, joita vuokrataan eteenpäin. Esirikoksen tekijä toimii yhtiön toimitusjohtajana ja nostaa itselleen laillisesta liiketoiminnasta saatavaa verotettavaa palkkaa. Yhtiö käyttää saamiaan vuokratuloja myös lainan takaisinmaksuun sekä korkoihin. (Schaap 1998, 17–29; ref. Sahavirta 2008, 34.)

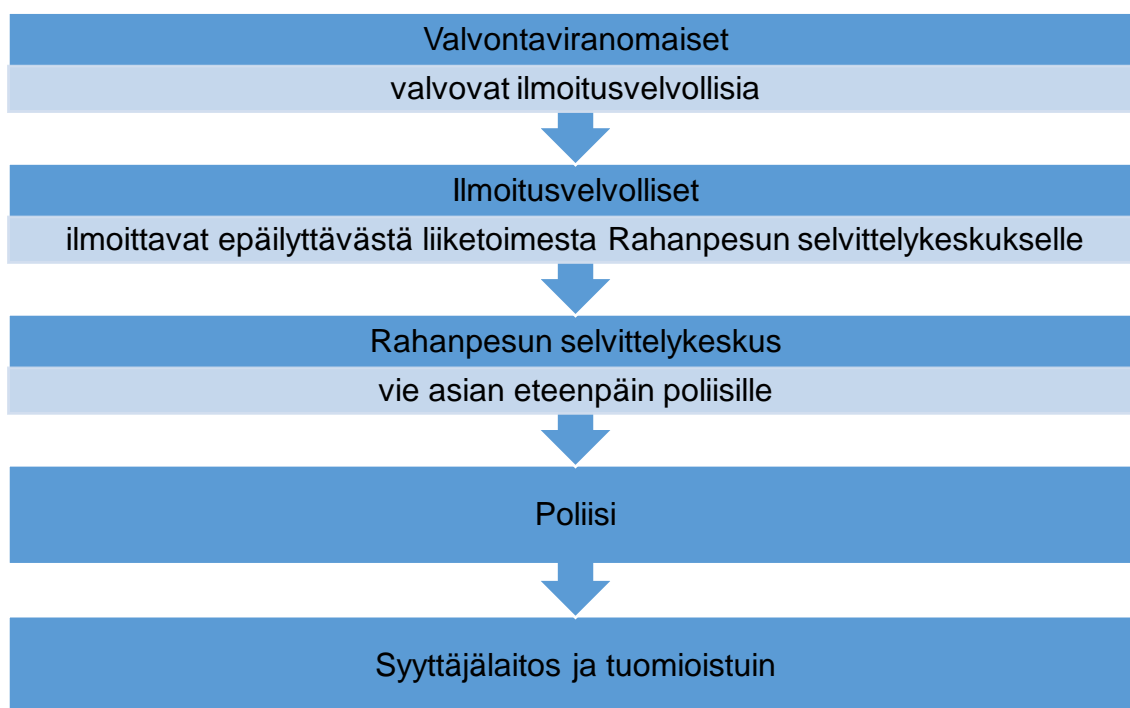
3 Rahanpesun ehkäisy

3.1 Rahanpesun ehkäisyn toimet

Vuonna 2017 voimaan tulleen rahanpesulain tavoitteena on estää rahanpesua, edistää sen paljastumista ja edesauttaa rikoksesta saadun hyödyn selvittämistä ja takaisinsaantia (Aluehallintovirasto 2021c). Rahanpesun torjunnalla pyritään hankaloittamaan ja ehkäisemään rikoksilla saatujen varojen käyttämistä. Uskotaan, että motiivit rikoksille pienenevät, jos rikoksentekijä ei pysty käyttämään hyödyksi rikoksella saamiaan varoja. Rahanpesun torjunnalla pyritään myös muiden rikoksien ehkäisyn lisäksi pienentämään rahanpesemisestä aiheutuvia ongelmia yhteiskunnalle. Uskotaan, että suurien tuottojen peseminen laillisessa talousjärjestelmässä aiheuttaa huomattavia

haittavaikutuksia valtioiden laillisen talouden, turvallisuuden ja poliittisen järjestelmän toiminnalle. (Sahavirta 2008, 43.)

Rahanpesun sijoitusvaiheessa monet elinkeinonharjoittajat ovat merkittävässä asemassa, koska he voivat havaita epäilyttäviä liiketoimia ja rahanpesuepäilyjä oman toimintansa yhteydessä. Näitä elinkeinonharjoittajia kutsutaan ilmoitusvelvollisiksi. (Poliisi 2021.) Ilmoitusvelvollisia elinkeinonharjoittajia on muun muassa pankit, kiinteistövälittäjät, asianajajat, tilintarkastajat ja kirjanpitäjät (Rahanpesu 2021a). Rahanpesun torjunnassa valvontaviranomaiset valvovat ilmoitusvelvollisten toimintaa ja että ilmoitusvelvolliset noudattavat rahanpesulain vaatimia velvoitteita (Rahanpesu 2021c). Kuvio 2 ilmenee eri toimielinten tehtävät rahanpesun ehkäisemiseksi.

Kuvio 2. Rahanpesun torjumisen prosessi (Rahanpesu 2021c).

Ilmoitusvelvollisten toimijoiden yksi rahanpesulain velvoitteista on ilmoittaa havaitsemastaan epäilyttävästä liiketoimesta Rahanpesun selvittelykeskukselle (Rahanpesu 2021c). Ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle on tehtävä, jos epäilyttävä liiketoimi on suoritettu tai keskeytetty liiketoimi vaikuttaa vielä lisäselvityksen jälkeenkin epäilyttävältä (Rahanpesu 2021a). Rahanpesun

selvittelykeskuksella epäilyttävä liiketoimi tutkitaan, jonka jälkeen asia menee mahdollisesti eteenpäin poliisille ja tuomioistuimelle. (Rahanpesu 2021c.)

3.1.1 Rahanpesun selvittelykeskus

Vuonna 1998 perustettu Rahanpesun selvittelykeskus toimii keskusrikospoliisin yhteydessä ja siellä työskentelee 38 henkilöä. Selvittelykeskus vastaanottaa rahanpesuilmoitukset sekä pyrkii paljastamaan ja estämään rahanpesun. Selvittelykeskuksen toiminnot jakaantuvat neljään osaan. Ilmoitusten vastaanotto vastaa ilmoitusten tarkistamisesta ja priorisoinnista, selvittelyryhmät 1 ja 2 paneutuvat rahanpesun selvittelyyn, erityisselvittely vastaan terrorismin rahoittamisen ja virtuaalivaluuttoihin koskevista ilmoituksista ja analyysiryhmälle kuuluvat IT- ja analyysitoiminnot. (Poliisi 2020.)

Vuonna 2020 selvittelykeskus sai 62 041 ilmoitusta epäilyttävästä liiketoimesta. Eniten ilmoituksia tuli yleistä maksunvälitystä tarjoavilta toimijoilta: heiltä tuli 20 653 ilmoitusta, pankeilta 12 888 ilmoitusta ja rahapeliyhteisöltä 11 551 ilmoitusta. Virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajilta tuli 9 000 ilmoitusta, mikä oli merkittävästi enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin ilmoituksia tuli vain 75 kappaletta. Kirjanpitäjät tekivät yhteensä 31 ilmoitusta, joka on yli kaksinkertainen määrä kuin vuonna 2018, jolloin kirjanpitäjät tekivät vain 14 ilmoitusta. (Poliisi 2020.)

3.1.2 Valvontaviranomaiset

Rahanpesun valvonnasta Suomessa vastaavat valvontaviranomaiset (ks. kuvio 3). Valvontaviranomaisten on laadittava riskiarvio oman valvonnan alueeseen kuuluvien toimijoiden rahanpesun riskeistä. Riskiarvioissa on otettava huomioon muun muassa valvottavien toimialaan sekä valvottavien asiakkaisiin, tuotteisiin ja palveluihin kohdistuvat rahanpesun riskit. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 2 §.)

Valtiovarainministeriö

- vastaa rahanpesulaista
- laatii kansallisen riskiarvion rahanpesusta

Sisäministeriö

- vastaa Rahanpesun selvittelykeskuksen seuraamasta laista ja säädöksistä
- laatii kansallisen riskiarvion terrorismin rahoittamisesta
- on vastuussa harmaan talouden ja talousrikollisuuden ehkäisyn suunnitelman alaisesta toimenpidesuunnitelmasta

Rahanpesun selvittelykeskus

- tehtävänä estää, paljastaa, selvittää ja saattaa tutkintaan rahanpesurikoksia
- Ilmoitusvelvollisten tulee ilmoittaa rahanpesuepäilyistä rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisia ovat kaikki valvojat ja heidän valvottavansa.

Finanssivalvonta (Fiva)

- valvoo finanssisektoria

Poliisihallitus

- valvoo mannermaan rahapelitoimintaa

Patentti- ja rekisterihallitus

- valvoo, että tilintarkastajat noudattavat rahanpesulain velvollisuuksia

Asianajajaliitto

- valvoo rahanpesulain säädösten noudattamista asianajajien osalta

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

- valvoo seuraavia elinkeinonharjoittajia:
 - kirjanpitäjät
 - lakiasiaainpalvelun tarjoajat (pl. asianajajat)
 - vertaislainan välittäjät, panttilainauslaitokset ja rahoituspalvelujen tarjoajat (pl. finanssivalvonnalle kuuluvat)
 - yrityskonsultoinnin ja sijoituspalvelujen oheispalvelujen tarjoajat
 - kiinteistöjen- ja vuokrahuoneistojen välitysliikket
 - perintätoimistot
 - yrityspalvelujen tarjoajat
 - veroneuvojat
 - tavara- ja taidekauppiat

Kuvio 3. Rahanpesun valvontaviranomaiset (Aluehallintovirasto 2021b; Asianajajaliitto 2021; Finanssivalvonta 2020; Patentti- ja rekisterihallitus 2018; Patentti- ja rekisterihallitus 2020b; Poliisi 2021; Valtiovarainministeriö 2021).

Rahanpesun torjunnassa myös kansainvälinen yhteistyö on tärkeää, koska rahanpesu on yleensä luonteeltaan kansainvälistä (Huhtamäki 2000, 19). Suomi kuuluukin hallitusten väliseen toimintaryhmään FATF:iin (Financial Action Task Force), joka toimii rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhoukseiden rahoittamista vastaan. FATF:n toimintakeinoina rahanpesun torjumiseksi on säätää standardeja ja suosituksia, joita jäsenvaltiot ovat poliittisesti sitoutuneet noudattamaan. FATF on tuonut neljäkymmentä rahanpesun, terrorismin ja joukkotuhoukseiden rahoittamisen torjumisen suositusta, joita Suomi ja 34 muuta jäsenvaltiota noudattavat. Suomi hyväksyttiin FATF:n jäseneksi vuonna 1991. (Valtiovarainministeriö 2021.)

3.1.3 Aluehallintovirasto (AVI)

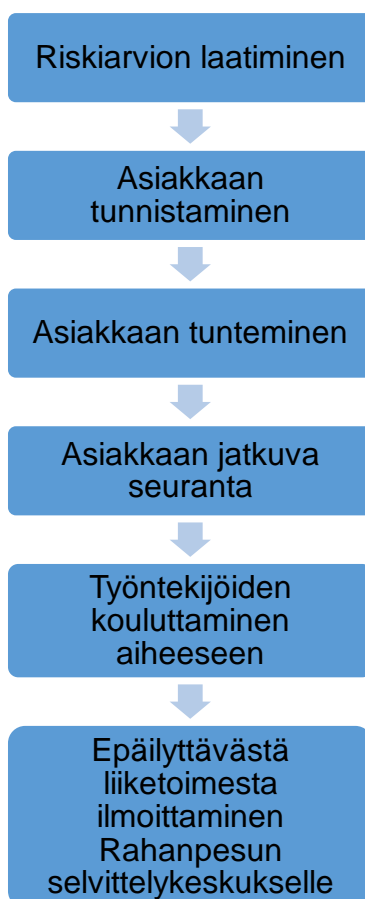
Aluehallintoviraston tavoitteena on varmistaa, että sen valvomat ilmoitusvelvolliset noudattavat rahanpesulakia. Muun muassa tilitoimistot kuuluvat Etelä-Suomen aluehallintoviraston valvonnan piiriin. Valvontakeinoina ovat ohjeistamisen ja valvomisen lisäksi valvottavien liiketiloihin ja asiakirjoihin tehtävät tarkastukset. Aluehallintovirasto on keskittänyt rahanpesulain valvonnan kokonaan Etelä-Suomen aluehallintovirastoon. (Aluehallintovirasto 2021b.)

Aluehallintovirasto ylläpitää myös rahanpesun valvontarekisteriä, jonne aluehallintoviraston valvontapiiriin kuuluvien ilmoitusvelvollisten on rekisteröidyttävä. Poikkeuksia ovat panttilainauslaitokset, perintäliikkeet, kuluttajaluotonantajat sekä kiinteistöjen- ja vuokrahuoneistojen välitysliikkeet, jotka voivat halutessaan rekisteröityä rahanpesun valvontarekisterin sijasta johonkin toiseen aluehallintoviraston elinkeinovalvonnan rekisteriin. (Aluehallintovirasto 2021b.)

Rekisteröintivelvoite astui voimaan kesällä 2019 ja rahanpesun valvontarekisteriin on rekisteröitynyt jo yli 1 600 toimijaa. Kaikki rekisteröitymisvelvoitteiset toimijat eivät kuitenkaan ole vielä rekisteröityneet, vaikka rekisteröimättömyys oikeuttaa rahanpesulain mukaiseen rikemaksun määräämiseen. (Rahanpesu 2021d.)

3.2 Rahanpesulain velvoitteet ilmoitusvelvollisille

Kuviossa 3 esitetyt valvontaviranomaisten valvottavat elinkeinonharjoittajat, kuten kirjanpitäjät ovat ilmoitusvelvollisia. Ilmoitusvelvolliset ovat sellaisia toimijoita, jotka ovat rahanpesun torjunnan kannalta sellaisessa asemassa, että voivat toiminnassaan havaita rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä riskejä. (Rahanpesu 2021a.) Rahanpesun torjumisen kannalta ilmoitusvelvollisilla on erityisen suuri merkitys, ja he ovatkin velvollisia tekemään ilmoituksen epäilyttävästä liiketoimesta Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskukseen (Poliisi 2021). Kuvioista 4 ilmenee rahanpesulain vaatimat velvoitteet ilmoitusvelvollisille.

Kuvio 4. Ilmoitusvelvollisten toimijoiden velvoitteet (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 2–9 §).

Rahanpesulain keskeisimmät velvoitteet ilmoitusvelvollisille toimijoille ovat asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen. Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollinen ei saa suorittaa liiketoimintaa tai luoda asiakassuhdetta, jos se ei voi toteuttaa asiakkaan tuntemiseksi asetettuja velvollisuuksia. Asiakkaan ja sen liiketoiminnan riittävä tunteminen mahdollistaa, että ilmoitusvelvollinen voi havaita mahdolliset muutokset ja poikkeavuudet asiakkaan liiketoiminnassa. (Lexia 2018.)

3.2.1 Riskiarvio

Jokaisen ilmoitusvelvollisen toimijan on laadittava omaa toimintaansa koskeva kirjallinen riskiarvio rahanpesun riskien havaitsemiseksi ja arvioimiseksi. Riskiarvion tarkoituksena on kartoittaa ilmoitusvelvollisen toimintaan kohdistuva

rahanpesun riski. (Aluehallintovirasto 2021b.) Ilmoitusvelvollisen täytyy huomioida riskiarviota tehdessään toimintansa luonne, koko sekä laajuus (Finanssivalvonta 2021a) ja kehitettävä riittävät toimintaperiaatteet ja menettelytavat suhteessa niihin. Riskiarviota on myös päivitettävä säännöllisesti, ja se on toimitettava viipymättä valvontaviranomaiselle sitä pyydetessä (Aluehallintovirasto 2021c).

Kirjanpitäjän riskiarvio eroaa aavistuksen muiden ilmoitusvelvollisten riskiarvioista. Muut ilmoitusvelvolliset arvioivat riskiarviossaan omaan toimialaansa liittyviä riskejä, mutta kirjanpitäjät eivät arvioi taloushallintoalaa vaan omaa asiakaskuntaansa ja näiden toimialoihin kuuluvia riskejä. (Taloushallintoliitto 2021a.)

Riskiarvion avulla saadaan rakennettua toimintaperiaatteet ja valvonta sopiviksi suhteutettuna toimintaan kohdistuvan rahanpesun riskiin. Näin pyritään välttämään liian raskaita menettelytapoja riskin ollessa pieni ja varmistetaan menettelytapojen riittävyys riskin ollessa suuri. (Aluehallintovirasto 2021b.)

Riskiarvion laatimisesta ei ole annettu tarkkoja menettelytapoja, vaan kukin ilmoitusvelvollinen tekee riskiarvion omaan tilanteeseensa sopivalla tavalla. Ilmoitusvelvollisen tulisi kuitenkin kirjata, kuinka riskiarvio on laadittu, jotta prosessin voi pyydetessä näyttää valvontaviranomaisille. Finanssivalvonnan (2021a) mukaan tiedoissa tulisi ilmetä:

- riskiarvion laatija
- riskiarvioinnissa hyödynnetyt lähteet
- riskiarvion päivittämissuunnitelma
- kuinka riskiarvio koskee asiakkaan tuntemiseen liittyvien velvoitteiden noudattamista.

Taloushallintoliiton johtavan asiantuntijan Janne Fredmanin (2021) mukaan tilitoimistojen tulisi riskiarviota tehdessään miettiä enemmän nimenomaan omaan asiakaskuntaansa liittyviä riskejä. Tilitoimiston tulisi riskiarviossaan kertoa, että se on käynyt läpi asiakaskuntansa ja todennut, että sen

asiakaskunta toimii näillä toimialoilla, joilla saattaa olla kohonnut riski rahanpesuun. Tilitoimisto voi todeta riskiarviossaan esimerkiksi, että sillä on asiakas, jolla on omistusyhteyskytkös Somaliaan ja joka käy käteiskauppaa Somaliaan. Lisäksi tilitoimisto voi riskiarviossaan todeta ottaneensa kyseisen asiakkaan tarkempaan seurantaan ja luvata käyvänsä kyseisen asiakkaan liiketapahtumat ja toiminnan läpi esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa. (Fredman 2021.)

3.2.2 Asiakkaan tunnistaminen

Rahanpesulaissa (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 1–4 §) asiakkaan tunnistaminen on määritelty seuraavanlaisesti: ”asiakkaan henkilöllisyyden selvittäminen asiakkaan toimittamien tietojen perusteella.” Käytännössä tunnistamisen voi suorittaa esimerkiksi kysymällä asiakkaan nimeä (Aluehallintovirasto 2021c). Henkilöllisyyden todentamisesta on säädetty rahanpesulaissa (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 1–4 §) seuraavaa: ilmoitusvelvollisen täytyy varmentaa asiakkaan henkilöllisyys luotettavasta ja riippumattomasta lähteestä. Yleensä henkilöllisyys todennetaan valokopiolla passista tai henkilöllisyystodistuksesta tai käyttämällä vahvaa sähköistä tunnistusta (Taloushallintoliitto 2019a).

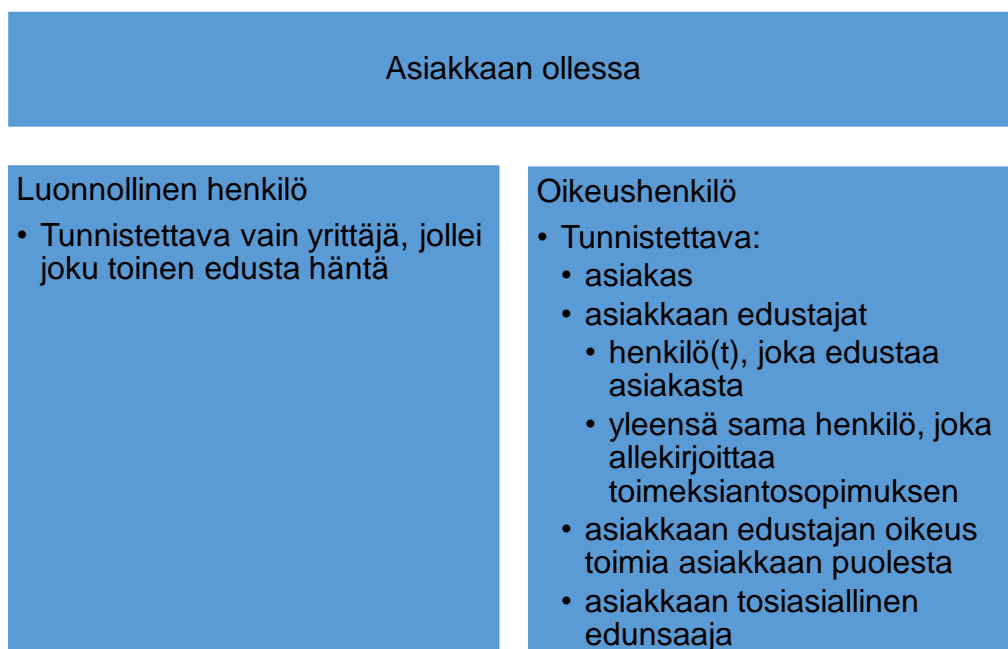
Vakituista asiakassuhdetta perustettaessa ilmoitusvelvollisen tulee tunnistaa asiakas sekä todentaa tämän henkilöllisyys (Taloushallintoliitto 2019a).

Vakituisella asiakassuhteella tarkoitetaan jatkuvaluonteista tai oletetusti pysyvää asiakassuhdetta. Myös asiakas, jolla on ilmoitusvelvollisen kanssa sopimus tai sitoumus, katsotaan vakituiseksi asiakassuhteeksi.

(Aluehallintovirasto 2021c.) Oikeushenkilön kanssa perustetussa asiakassuhteessa ilmoitusvelvollisen on myös tunnistettava tosiasiallinen edunsaaja, jolleivät asiakkaan yhtiön arvopaperit ole kaupankäynnin kohteena (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 2 §, 6 §).

Jos asiakassuhde perustetaan oikeushenkilön kanssa, tulee myös tarkastaa edustajan oikeus toimia asiakkaan puolesta. Edustajan henkilöllisyyttä ei

kuitenkaan tarvitse todentaa, jollei häntä luokitella normaalia korkeariskisemmäksi asiakkaaksi. Edustaja voi olla esimerkiksi henkilö, jonka kanssa ilmoitusvelvollinen allekirjoittaa toimeksiantosopimuksen. (Taloushallintoliitto 2019a.) Kuviossa 5 on määritelty asiakkaan tunnistaminen sen ollessa luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö.

Kuvio 5. Asiakkaan tunnistaminen (Taloushallintoliitto 2019a; Patentti- ja rekisterihallitus 2020a).

Tosiasialliseksi edunsaajaksi osakeyhtiössä katsotaan henkilö tai henkilöt, joilla on määräysvalta yrityksessä. Määräysvallan saa, jos omistaa yli 25 prosentin osuuteen yrityksen omistuksesta tai äänivallasta. Määräysvalta voi tulla myös esimerkiksi osakassopimuksella. Yhdistyksessä tosiasiallisiksi edunsaajiksi katsotaan yhdistysrekisteriin merkittyjä hallituksen jäseniä, säätiössä säätiörekisteriin merkittyjä hallituksen jäseniä ja asunto-osakeyhtiössä sekä keskinäisessä kiinteistöosakeyhtiössä kaupparekisteriin merkittyjä hallituksen jäseniä. (Taloushallintoliitto 2019a.) Jos tosiasiallista edunsaajaa ei kuitenkaan voida tunnistaa omistuksen tai määräysvallan perusteella tai jos tosiasiallista edunsaajaa ei ole, katsotaan tosialliseksi edunsaajaksi yhteisön hallitus,

vastuunalainen yhtiömies, toimitusjohtaja tai muu verrannollisessa asemassa oleva henkilö (Aluehallintovirasto 2021b).

3.2.3 Asiakkaan tunteminen

Perustaakseen asiakassuhteen, suorittaakseen liiketoimintaa tai ylläpitääkseen liikesuhdetta tulee ilmoitusvelvollisen tuntee asiakkaansa. Tunteakseen asiakkaansa aluehallintoviraston valvontapiiriin kuuluvan ilmoitusvelvollisen täytyy tunnistaa ja todentaa henkilöllisyys asiakkaalta, asiakkaan edustajalta ja asiakkaan tosiasiallisilta edustajilta. Ilmoitusvelvollisen täytyy myös seurata asiakkaan toimintaa ja tutkia poikkeavien liiketoimien taustoja. Lisäksi ilmoitusvelvollisen pitää hankkia tietoa asiakkaan ja tämän tosiasiallisen edunsaajan toiminnasta sekä arvioida pitääkö asiakassuhteeseen käyttää tehostettua tuntemismenettelyä. (Aluehallintovirasto 2021c.)

Ilmoitusvelvollisen on noudatettava riskiperusteisesti näitä toimia koko asiakassuhteen ajan. Jos ilmoitusvelvollisen riskiarvion mukaan asiakassuhteeseen tai yksittäiseen liiketoimeen liittyy normaalia suurempi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski, on käytettävä tehostettua tuntemismenettelyä. Tällöin asiakkaaseen ja sen liiketoimintaan kiinnitetään normaalia enemmän huomiota. Jos asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö tai käytetään etätunnistamista, tulee myös silloin toimia tehostetun menettelyn mukaan. (Aluehallintovirasto 2021c.)

Etätunnistamiseksi määritellään asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen olosuhteissa, missä asiakas ei ole paikan päällä. Tällaisessa tilanteessa ilmoitusvelvollisen täytyy saada lisäasiakirjoja tai -tietoja luotettavasta lähteestä todentaakseen asiakkaan henkilöllisyyden. Ilmoitusvelvollisen täytyy myös vahvistaa, että liiketoimeen kuuluva maksu maksetaan luottolaitoksen tililtä tai se maksetaan asiakkaan nimissä olevalle tilille taikka asiakkaan henkilöllisyys todennetaan käyttäen vahvaa sähköistä tunnistusta. (Aluehallintovirasto 2021c.)

Poliittisesti vaikutusvaltaiseksi henkilöksi eli PEP-henkilöksi (politically exposed person) määritellään taho, jolla on huomattavaa julkista valtaa

(Aluehallintovirasto 2021c). Ilmoitusvelvollisella täytyy olla pätevät riskiperusteiseen arvioon pohjautuvat menettelyt todetakseen, onko asiakas tai asiakkaan tosiasiallinen edunsaaja poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö tai PEP-henkilön perheenjäsen tai yhtiökumppani. Ilmoitusvelvollisen täytyy voida määritellä myös taho, joka on ollut aiemmin poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö tai sen perheenjäsen tai yhtiökumppani. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 13§.)

Asiakkaan tuntemiseen liittyviin toimenpiteisiin kuuluu myös jäädytys- ja pakotesääntely. Näitä velvoitteita ei ole kirjattu rahanpesulakiin, vaan niistä säädetään pakotelaissa (Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttymisestä 659/1967) ja jäädyttämislaisissa (Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013). (Aluehallintovirasto 2021c.) Ilmoitusvelvollisen on toiminnassaan tarkastettava kaikki asiakkaansa pakote- ja jäädytyslistoja vastaan (Kulmala & Kojola 2020). Jos ilmoitusvelvollinen huomaa asiakkaansa jäädytys- tai pakotelistalla, on meneillään oleva liiketoimi keskeytettävä. Kyseiselle asiakkaalle ei myöskään saa luovuttaa varoja.

Pakote- tai jäädytyslistalta löytyvästä asiakkaasta on ilmoitettava välittömästi Helsingin ulosottovirastolle (Aluehallintovirasto 2021c). Euroopan unioni ylläpitää listaa EU:n pakotejärjestelmien kohteena olevista henkilöistä, ryhmistä ja yhteisöistä. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus tekee jäädyttämispäätökset ja julkaisee listaa siihen kuuluvista tahoista. Kummankin listan saaminen vaatii rekisteröitymistä kyseisten listojen käyttäjäksi. (Kulmala & Kojola 2020.)

Kaikki asiakkaan tuntemista ja liiketoimia koskevat tiedot täytyy pitää ajantasaisina ja säilyttää koko asiakassuhteen ajan sekä vielä viiden vuoden ajan asiakassuhteen päättymisestä. Asiakkaan tuntemiseksi on kerättävä ja säilytettävä seuraavia tietoja rahanpesulain mukaan (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 §):

1) nimi, syntymäaika ja henkilötunnus

- 2) edustajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus
- 3) oikeushenkilön täydellinen nimi, rekisterinnumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen
- 4) oikeushenkilön hallituksen tai vastaavan päättävän elimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet
- 5) oikeushenkilön toimiala
- 6) tosiasiallisten edunsaajien nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 7) henkilöllisyyden todentamisessa käytetyn asiakirjan nimi, asiakirjan numero tai muu tunnistetieto ja myöntäjä taikka kopio asiakirjasta tai jos asiakas on etätunnistettu, tiedot todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteistä
- 8) tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, perusteet liiketoimen tai palvelun käytölle ja tiedot varojen alkuperästä sekä muut 4 §:n 1 momentissa tarkoitetut asiakkaan tuntemiseksi hankitut tarpeelliset tiedot
- 9) 4 §:n 3 momentissa säädetyn selonottovelvollisuuden ja 13 §:ssä säädetyn poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön liittyvän tehostetun tuntemisvelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot.

Tilitoimistot voivat hakea tietoja asiakkaistaan kaupparekisteristä, joka on virallinen rekisteri suomalaisista yrityksistä ja jota hallinnoi Patentti- ja rekisterihallitus. Kaupparekisteriin on ilmoitauduttava kaikkien osakeyhtiöiden, kommandiittiyhtiöiden, avoimien yhtiöiden ja osuuskuntien. (Yrityksen perustaminen 2021c.) Yritysten on ilmoitettava kaupparekisteriin muun muassa yrityksen toiminimi, toimiala, tilikausi, toimitusjohtaja, hallituksen jäsenet, tilitarkastajat, yrityksen osoite, osakepääoma ja yhtiöjärjestys. Useimpien yritysten täytyy ilmoittaa myös tosiasiallisista edunsaajistaan. Ilmoitettavat asiat vaihtelevat yhtiömuodosta riippuen. (Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä 2021.)

Kun asiakassuhteen päättymisestä on kulunut viisi vuotta, on ilmoitusvelvollisen hävitettävä tiedot tietosuojasäännösten ohjeiden mukaan (Kojola 2019). Joissain tapauksessa myös pidemmälle säilytysajalle voi olla hyväksyttävät perusteet. Tiedot täytyy säilyttää tietoturvallisesti esimerkiksi asiakasrekisterissä tai ilmoitusvelvollisen omassa tarkoitukseen soveltuvassa ohjelmistossa. (Aluehallintovirasto 2021c.)

3.2.4 Selonottovelvollisuus ja seuranta

Ilmoitusvelvollisella on myös selonottovelvollisuus, josta säädetään rahanpesulaissa. Ilmoitusvelvollisen on oltava perillä asiakkaidensa ja tosiasiallisten edunsaajien toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteista palvelun tai tuotteen käyttämiselle. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 4 §.) Ilmoitusvelvollisen täytyy ymmärtää, miten sen omaan liiketoimintaan sisältyviä tuotteita ja palveluita käytetään. Lisäksi ilmoitusvelvollisen tulee tietää, mitä asiakkaan liiketoimintaan kuuluu sekä miten ja kuinka laajasti tämä harjoittaa liiketoimintaa. Jos ilmoitusvelvollinen on riskiarviossaan luokitellut asiakkaansa korkeariskiseksi, on tietoa asiakkaasta hankittava enemmän. Jos asiakas on luokiteltu vähäriskiseksi riittää, että asiakkaasta tiedetään perustiedot. Selonottovelvollisuuden tarkoituksena on, että ilmoitusvelvollinen tuntee asiakkaansa niin, että poikkeava liiketoiminta on havaittavissa. (Aluehallintovirasto 2021c.)

Asiakkaan toimintaa on seurattava siten, että se on riittävää suhteessa asiakkaan toiminnan laatuun ja laajuuteen sekä asiakassuhteen riskeihin, kestoon ja pysyvyyteen. Ilmoitusvelvollisella täytyy olla hyvät edellytykset huomata poikkeavuudet asiakkaan liiketoiminnassa. (Aluehallintovirasto 2021c.)

3.2.5 Ilmoitusvelvollisuus

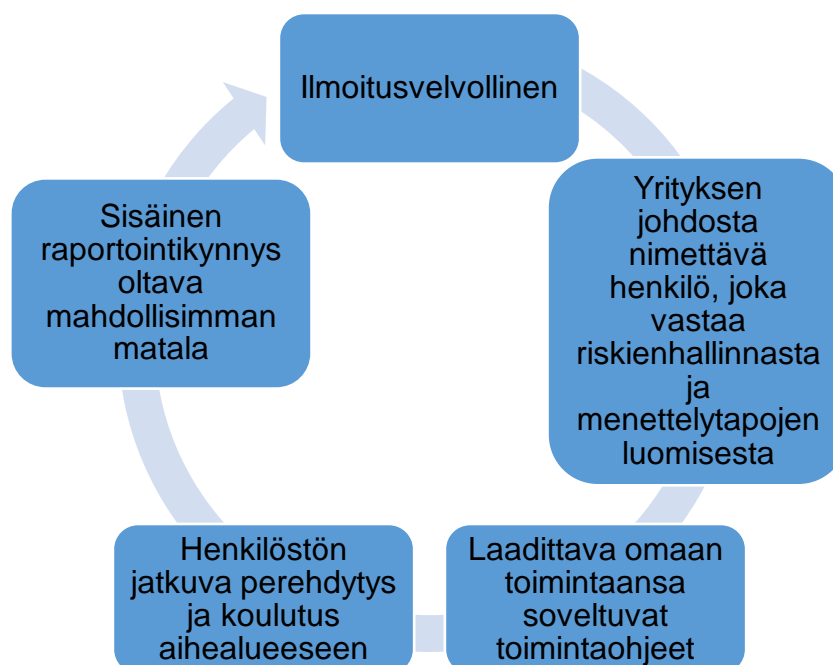
Kirjanpitäjät ovat ilmoitusvelvollisia, koska heillä on mahdollisuus havaita asiakkaidensa suorittamia arveluttavia liiketoimia (Taloushallintoliitto 2021a). Aluehallintoviraston mukaan liiketoimen perusteita ja tarkoitusta on selvitettävä tarkemmin, jos ilmoitusvelvollinen huomaa poikkeavan liiketoimen tai jos liiketoimessa on jotain poikkeavaa, joka ei ole tyypillistä kyseiselle asiakkaalle. Poikkeavuuksia voi peilata asiakkaan aiempiin liiketoimiin, tavanomaiseen toimintaan kyseisellä toimialalla, vastaavien asiakkaiden totuttuun käytökseen ja siihen, mikä on tavanomaista samanlaisille tuotteille ja palveluille. (Aluehallintovirasto 2021b.)

Jos liiketoimi poikkeaa rakenteeltaan tai suuruudeltaan tavallisesta liiketoimesta, on sitä tutkittava tarkemmin (Aluehallintovirasto 2021c). Ilmoitusvelvollisen on tehtävä ilmoitus matalalla kynnyksellä rahanpesun selvittelykeskukselle, jos liiketoimi vaikuttaa selvittelyn jälkeenkin epäilyttävältä. Ilmoittajan ei tarvitse arvioida, onko kyseessä rikos, eikä ilmoittamisesta saa kertoa asiakkaalle. (Aluehallintovirasto 2021b.) Ilmoitus täytyy tehdä, vaikka asiakassuhdetta ei olisi perustettu tai liiketoimea ei olisi suoritettu. Liiketoimesta tulee kieltäytyä tai se tulee keskeyttää, jos se on epäilyttävä. Jos keskeyttäminen ei ole mahdollista tai se hankaloittaisi tosiasiallisen edunsaajan selvittämistä, voidaan liiketoimi suorittaa loppuun. (Aluehallintovirasto 2021c.)

Ilmoituksen tekemiseen voi olla monia syitä, mutta esimerkiksi jos asiakas ei anna selonottovelvollisuuden suorittamiseksi vaadittavia selvityksiä tai jos selvitys on ilmoitusvelvollisen mielestä epäluotettava, on ilmoituksen tekeminen tarpeen. Ilmoituksen tekeminen voi tulla kyseeseen myös, jos asiakkaan varojen alkuperä ei tule ilmoitusvelvollisen selville. (Lexia 2018.)

3.2.6 Henkilökunnan koulutus

Ilmoitusvelvollisen toimijan täytyy luoda toimintaansa sopivat toimintaohjeet koskien asiakkaiden tuntemista, jatkuvaa seurantaa, selonotto- ja ilmoitusvelvollisuutta sekä asiakkaan tietojen hankkimista koskien rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä (Aluehallintovirasto 2021c). Ilmoitusvelvollisen on myös huolehdittava henkilökunnan kouluttamisesta rahanpesun havaitsemiseksi ja estämiseksi sekä nimettävä yrityksestä henkilö huolehtimaan rahanpesulain sääntöjen noudattamisesta (Aluehallintovirasto 2021b). Jotta henkilöstön raportointikynnys olisi mahdollisimman matala tulee ilmoitusvelvollisen suojella työntekijöitä, jotka tekevät rahanpesun selvittelykeskukselle ilmoituksen rahanpesuepäilystä. Kuviosta 6 ilmenee ilmoitusvelvollisen toimijan sisäisen ohjeistuksen ja henkilöstön kouluttamisen prosessi.

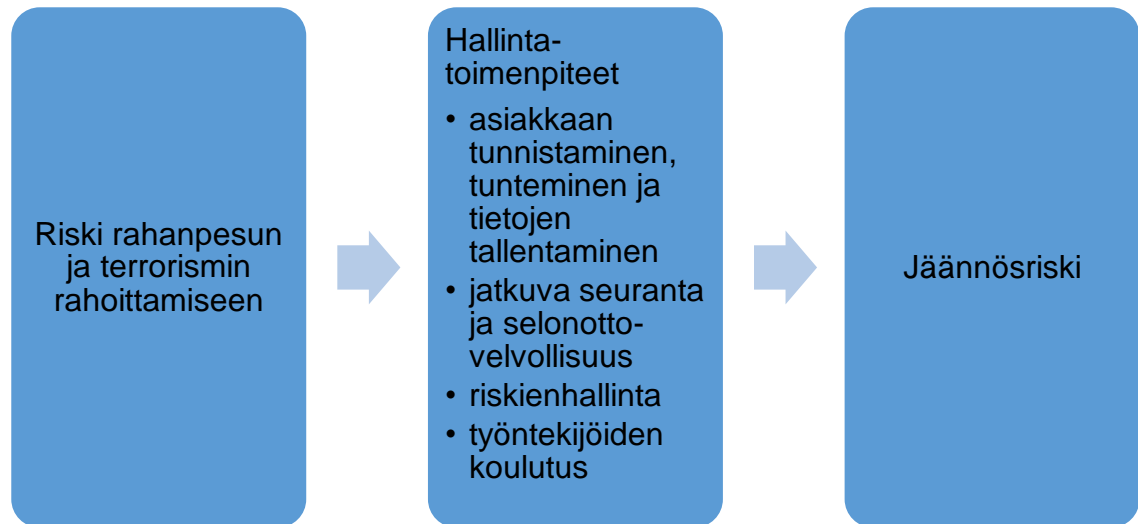

Kuvio 6. Sisäinen ohjeistus ja henkilöstön koulutus (Aluehallintovirasto 2021c; Finanssivalvonta 2018).

Taloushallintoliiton johtava asiantuntija Janne Fredman (2021) uskoo, että henkilökunnan kouluttamisessa useimmissa tilitoimistoissa on tehty lyhyt esittely rahanpesulain velvoitteisiin liittyen ja että uusia työntekijöitä perehdyttäessä mainitaan myös asiasta. Fredmanin mukaan tämä pitäisi olla kuitenkin sellainen asia, josta säännöllisesti muistutettaisiin ja jota kerrattaisiin sekä läpikäytäisiin. Fredman uskoo, että tällainen toistuvampi kertausasia on jäänyt ehkä vähemmälle huomiolle, koska viime vuosina on tullut useita muitakin muutoksia lakisääteisiin velvoitteisiin. (Fredman 2021.)

3.2.7 Jäännösriski

Jäännösriski on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski, joka jää jäljelle hallintatoimenpiteistä huolimatta (ks. kuvio 7). Hallintakeinojen tavoitteena on estää havaittujen riskien toteutuminen tai, että toteutuessaan vahingot olisivat mahdollisimmat pienet. Jäännösriskeihin voi kuulua myös kokonaan tunnistamattomia riskejä. (Aluehallintovirasto 2017.)

Kuvio 7. Jäännösriskin muodostuminen (Finanssivalvonta 2020).

Jäännösriskiä tarkastellessa ilmoitusvelvollisen on huomioitava havaitsemansa uhkatekijät ja arvioida riskiä tulla hyväksikäytetyksi rahanpesuun. Jäännösriskiä arvioitaessa ilmoitusvelvollisen täytyy huomioida myös omat riskienhallintatoimenpiteet ja niiden vaikutukset tulla hyväksikäytetyksi rahanpesuun. Lisäksi ilmoitusvelvollisen täytyy esittää riskiarviossaan arvio jäännösriskin suuruudesta sekä päättelyketju, kuinka jäännösriski on arvioitu. (Aluehallintovirasto 2017.)

3.3 Sähköiset ohjelmistot rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen

Rahanpesulain vaatimien velvollisuuksien hoitaminen aiheuttaa tilitoimistoille kustannuksia ja lisätyötä. Näiden velvoitteiden hoitamiseen on räätälöity sähköisiä ohjelmistoja kuten Clento (2021) ja DOKS (2021), joiden mukaan näitä käyttämällä tilitoimistolla säästyisi työaika ja resursseja. Ohjelmistojen avulla monet rahanpesulain vaatimat toimenpiteet voidaan automatisoida ja tehdä sähköisesti saman ohjelmiston alla. (Clento 2021; DOKS 2021.)

Clenton ja DOKS:in verkkosivujen mukaan ohjelmistoja voi muun muassa hyödyntää asiakkaan tunnistamiseen ja tuntemiseen. Ohjelmistossa on vahva sähköinen tunnistus ja sähköiset allekirjoitukset. Ohjelmistossa tilitoimisto voi hoitaa viestinnän ja tietojen lähettämisen tietoturvallisesti sekä salattuna

asiakkaan kanssa. Ohjelmistossa voi myös säilyttää ja hävittää tietoturvallisesti asiakkaan tuntemista koskevia tietoja. Ohjelmisto hoitaa PEP-tietojen, edunsaajatietojen ja varojen alkuperäselvityksen keräämisen. Ohjelmistossa on automaattinen asiakkaan seuranta, joka huomio esimerkiksi uuden toimitusjohtajan tai hallituksen nimittämisen sekä muutokset maksuhäiriömerkinnöissä ja luottoluokituksessa. (Clento 2021; DOKS 2021.)

Ohjelmistot tuovat tilitoimistolle apua myös riskiarviossa. Ohjelmistoon voi luoda ja tallentaa riskiarviokysymykset sekä välittää ne asiakkaille. Ohjelmistoon tallennetaan tiedot asiakkaista riskiarviokysymysten mukaan ja tallennettujen tietojen perusteella vastuuhenkilö saa kokonaiskuvan riskistä rahanpesuun liittyen. Näin valvonta voidaan suunnata riskisimpiin asiakkaisiin ja jättää vähemmän riskiset asiakkaat pienemmälle valvonnalle. (Clento 2021; DOKS 2021.)

Ohjelmistoissa on rajapinnat Patentti- ja rekisterihallituksen yritys- ja yhteisöjärjestelmään, josta voidaan hakea ja päivittää automaattisesti muun muassa asiakkaan: yhteystiedot, rekisterimerkinnät, kaupparekisteriotteet, tilinpäätökset, luottoluokitukset ja maksuhäiriömerkinnät. Ohjelmisto tekee myös automaattisesti ja säännöllisesti EU:n, YK:n, KRP:n ja OFAC:n pakotelistojen tarkistuksen. (Clento 2021; DOKS 2021.)

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Tutkimusmenetelmä ja aineisto

Opinnäytetyö tehtiin ilman toimeksiantajaa ja siinä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimukseen valittiin laadullinen tutkimusmenetelmä, koska pyrkimyksenä oli saada yksityiskohtainen kuva tutkimusilmiöstä analysoimalla pientä aineistoa syvällisesti.

Aineisto kerättiin haastattelemalla Taloushallintoliiton johtavaa asiantuntijaa Janne Fredmania ja tilitoimistojen edustajia: kaikki haastateltavat toimivat eri organisaatioissa. Tutkimus suoritettiin Janne Fredmanin haastattelua lukuun ottamatta anonyymisti ja muista haastateltavista kerrotaan vain tutkimusongelman kannalta oleellinen taustatieto (ks. taulukko 1).

Opinnäytetyössä haastateltavien tilitoimistojen edustajien nimiä tai henkilötietoja ei mainita ja heitä kutsutaan nimillä haastateltava A, B ja C. Taloushallintoliiton johtava asiantuntija Janne Fredman antoi luvan julkaista opinnäytetyössä hänen nimensä ja organisaation, jossa hän työskentelee.

Janne Fredman toimii Suomen Taloushallintoliitto Oy:ssä, joka auktorisoi taloushallinnon palveluja tarjoavia yrityksiä ja yhteisöjä sekä tarjoaa niille muun muassa koulutusta (Taloushallintoliitto 2021). Fredmanin haastattelun tavoitteena oli saada yleiskäsitys siitä, kuinka tilitoimistot suoriutuvat rahanpesulain vaatimista velvoitteista sekä miten suoriutumista voisi parantaa. Lisäksi haastattelun tavoitteena oli selvittää, miten sähköiset ohjelmistot voisivat tehostaa ja kehittää velvoitteista suoriutumista. Taloushallintoliiton johtavana asiantuntijana Fredmanilla on kattava kokonaiskuva tilitoimistojen rahanpesulain velvoitteiden hoitamisen tasosta.

Haastateltaviin otettiin yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse ja kysyttiin mahdollisuudesta haastatteluun. Tilitoimistoihin tehtyjä haastatteluja varten haastateltaviksi valittiin harkinnanvaraisesti tilitoimistot, joissa on käytössä rahanpesuvelvoitteiden hoitamiseen tarkoitettu ohjelmisto. Tämän vuoksi tilitoimistoilta tiedusteltiin, onko heillä käytössään sähköinen ohjelmisto rahanpesulain vaatimien velvoitteiden hoitamiseen. Tilitoimistoja, joiden edustaja ilmoitti, ettei heillä ole käytössä sähköistä ohjelmistoa rahanpesuvelvoitteiden hoitamiseen, ei voitu haastatella. Kaikilla kolmella tilitoimistolla, jotka olivat mukana opinnäytetyön haastatteluissa, on käytössään DOKSin tai Clenton sähköinen ohjelmisto.

Haastattelut suoritettiin huhti-toukokuussa 2021 yksilöhaastatteluina etänä puhelimitse ja Microsoft Teamsin välityksellä koronapandemian ja pitkien välimatkojen vuoksi. Etähaastatteluihin päädyttiin myös siitä syystä, että

haastatteluun osallistuminen haluttiin tehdä mahdollisimman helpoksi haastateltaville.

Haastatteluiden tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkimusilmioistä. Siksi on suositeltavaa lähettää haastattelukysymykset etukäteen haastateltaville, jotta he saavat valmistautua haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Haastattelukysymykset lähetettiin etukäteen kaikille haastateltaville ja haastattelut myös nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Haastattelunauhoitukset säilytettiin tietoturvallisesti ainoastaan nauhoitukseen käytetyssä laitteessa, kunnes litterointi oli suoritettu. Tämän jälkeen nauhoitukset hävitettiin tietoturvallisesti.

Haastattelu on tutkijan aloitteesta tekemä vuorovaikutteinen keskustelu, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelussa pyritään selvittämään haastateltavan ajatuksia tutkimusilmioistä. (Eskola & Suoranta 1998.) Haastattelussa haastattelija voi keskustella haastateltavan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2018) ja ohjata keskustelua tutkimuksen kannalta olennaisiin asioihin (Puusa 2011, 76). Haastattelun etuna on sen joustavuus: kysymys voidaan esimerkiksi toistaa tai sitä voidaan selventää haastateltavalle, jotta vältetään väärinkäsityksiltä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Lisäksi haastattelija voi pyytää haastateltavalta selitystä tai tarkennusta, jos jokin haastatteluvastauksista jää epäselväksi (Puusa 2011, 76).

Haastateltava	Haastateltavan titteli	Haastattelupäivämäärä
Janne Fredman	Taloushallintoliiton johtava asiantuntija	27.4.2021
Haastateltava A	Projektipäällikkö tilitoimistossa A	6.5.2021
Haastateltava B	Myyntijohtaja tilitoimistossa B	10.5.2021
Haastateltava C	Lakiasian johtaja tilitoimistossa C	11.5.2021

Taulukko 1. Haastateltavat.

Aineisto kerättiin käyttäen teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jossa edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tilitoimistoille tehdyissä haastatteluissa kysymykset olivat avoimia ja kaikille samoja, mutta haastatteluissa esitettiin tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä pohjautuen haastateltavien vastauksiin. Teemahaastattelun vahvuutena onkin reagoiminen haastateltavan vastauksiin nimenomaan mahdollisten lisäkysymysten tai kysymysten tarkentamisen avulla (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Haastatteluiden jälkeen aineistot litteroitiin manuaalisesti, mikä on suositeltavaa, koska litteroinnissa pääsee jo tutustumaan alustavasti aineistoon (Eskola 2010). Litterointivaiheessa haastateltavien vastaukset muutettiin yleiskielisiksi, jotta heitä ei voida tunnistaa mahdollisten murteiden perusteella. Vastausten sisältöä ei kuitenkaan muutettu tai vääristetty yleiskieleksi muuttaessa.

4.2 Aineiston analyysi

Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Sen tarkoituksena on saada tutkimusilmioistä järjestelmällinen, yleinen ja tiivis esitys tutkimuksen johtopäätösten tekemiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Sisällönanalyysi toimii kirjoitettujen tekstien, haastatteluiden, nauhoitetun puheen ja tekstiä, ääntä ja kuvaa sisältävien aineistojen analyysiin.

Sisällönanalyysissa syvennyttään siihen, mistä haastateltavat puhuvat, mutta aineiston kielellistä muotoa, ei tavallisesti analysoida. (Vuori 2021.)

Sisällönanalyysissa tavoitteena on nostaa esiin tekstissä esiintyvät yhtäläisyydet ja eroavaisuudet sekä havainnollistaa niitä sanallisesti (Leinonen 2018). Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jota käyttämällä aineistoja voidaan analysoida järjestelmällisesti ja objektiivisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Tavoitteena on saada haastattelujen sisältö selkeästi esille kuitenkin kadottamatta tai vääristämättä haastattelujen sisältämää informaatiota (Burns & Grove 1997; Strauss & Corbin 1998; ref. Tuomi & Sarajärvi 2018).

5 Tulokset

5.1 Taloushallintoliiton johtavan asiantuntijan näkökulma

Janne Fredman uskoo puutteiden riskiarvioissa johtuvan siitä, että rahanpesun uhka koetaan epärealistiseksi ja vieraaksi käytännössä. Hän uskoo myös, että koska tilitoimistoille on tullut viime vuosina todella paljon muutoksia lakisääteisiin velvoitteisiin kuten tulorekisteriin ja tietosuojasetukseen, niin tilitoimistoilla alkavat olla resurssit vähissä lakisääteisten velvoitteiden muutoksien hoitamiseen. Edellä mainittujen velvollisuuksien ja resurssien riittämättömyyden vuoksi on pyritty pääsemään helpolla, ja tilitoimistot ovat käyttäneet riskiarvioissa myös Taloushallintoliiton tekemää mallilomaketta, johon on laitettu vain oman tilitoimiston nimi. Mallilomake on tarkoitettu ainoastaan malliksi nostamaan esille asioita, joita täytyy huomioida riskiarvion laatimisessa. (Fredman 2021.)

Fredmanin (2021) mukaan riskiarvioitaan kehittääkseen tilitoimistojen tulisi miettiä enemmän nimenomaan omaa asiakaskuntaansa ja siihen liittyviä riskejä. Tilitoimistojen tulisi esimerkiksi miettiä oman asiakaskuntansa toimialoja, mihin maihin nämä käyvät kauppaa ja mitä riskejä näihin liittyy. Moni tilitoimisto ei ole miettinyt ollenkaan edellä mainittuja riskejä. (Fredman 2021.)

” [Tilitoimiston tulisi kertoa riskiarviossaan]: ’Olemme käyneet läpi asiakaskuntamme ja todenneet, että meillä on asiakaskuntaa tältä ja tältä toimialalta, joissa saattaa olla kohonnut riski.’ Ja esimerkiksi, että ’Meillä on asiakas, jolla on omistusyhteyssytkös ja käteiskauppaa Somaliaan. Olemme ottaneet tämän asiakkaan tarkempaan seurantaan ja käymme nämä liiketapahtumat ja toiminnan läpi vaikka kaksi kertaa vuodessa.’ ” (Fredman 2021.)

Fredmanin (2021) mukaan tilitoimistoilla on puutteita myös muiden rahanpesulainvelvoitteiden hoitamisessa. Hän uskoo, että asiakkaan yhteyshenkilön tuntemiseen ja tunnistamiseen on ainakin panostettu tilitoimistoissa. Hän kuitenkin epäilee, ettei tosiasiallisten edunsaajien tunnistaminen olisi lain edellyttämällä tavalla hallussa. Henkilökunnan kouluttamiseen liittyen Fredman uskoo, että lyhyt esittely tähän tematiikkaan on useimmissa tilitoimistoissa tehty ja tästä mainitaan myös uusien työntekijöiden perehdytyksessä. (Fredman 2021.)

”Tämä [henkilökunnan kouluttaminen] pitäisi olla sellainen asia, että tätä jatkuvammin muistutettaisiin ja kerrattaisiin ja läpikäydään. Tämmöinen toistuvampi kertausasia on jäänyt varmaan ehkä muiden asioiden jalkoihin.”
(Fredman 2021.)

Fredmanilta kysyttiin, miten rahanpesulain velvoitteet voitaisiin hoitaa paremmin. Fredmanin mukaan rahanpesun viranomaisohjeistus ei ole samalla tasolla kuin muilla aloilla. Esimerkiksi kirjanpitäjä voi kysyä jostakin kirjanpitoon liittyvästä asiasta kirjanpitolautekunnalta ja vastaus tulee kuukaudessa, jopa kahdessa viikossa. Tähän suuntaan pitäisi rahanpesun viranomaisohjeistuksenkin pyrkiä. Fredmanin mielestä valvontaviranomaisilta kuten AVI:lta ja KRP:n rahanpesun selvittelykeskukselta tulisi saada myös käytännönläheisempää ohjeistusta ja koulutusmateriaalia, joka kertoisi, miten rahaa pestään. (Fredman 2021.)

”[Tilitoimistoilla] ei ole selkeää kuvaa, mitkä ovat tyypilliset tavat, miten rahaa pestään käytännössä Suomessa ja miten kirjanpitäjä voisi sen parhaiten havaita” (Fredman 2021).

Fredmanin (2021) mielestä rahanpesun uhka koetaan vieraaksi ja abstraktiksi tilitoimistoissa, koska asiaa ei tunneta tai sitä ei osata. Fredman toivoisi, että valvontaviranomaiset tekisivät ohjeistukseen selkeitä esimerkkitaupauksia, joista näkisi, kuinka tavallisen näköisen yritystoiminnan puitteissa on rahaa pesty. Ohjeistusten pitäisi sisältää esimerkkejä tyypillisistä tavoista pestä rahaa ja miten kirjanpitäjä voisi havaita rahanpesun. Myös riskiarviosta tulisi olla

malliesimerkki ohjeistuksessa. Näin kirjanpitäjät voisivat ottaa paremmin tämän asian valvontaan ja tehtäväkseen. (Fredman 2021.)

”Tämmöistä konkreettisuutta toivoisin, että viranomaisten pitäisi tehdä ohjeistuksia, joissa kerrotaan tyypillisiä [rahanpesun] toimintamalleja ja miten niiden jäljille päästään” (Fredman 2021).

Fredmanilta kysyttiin myös, voisivatko sähköiset ohjelmistot auttaa rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen. Hän uskoo, että ohjelmistoista voisi saada apua joihinkin osa-alueisiin. Ohjelmistoihin voisi rakentaa esimerkiksi tietopattereita, joissa olisi käytännön vinkkejä tapauksista sekä ohjeistusta ja selitystä, miksi näitä tietoja kerätään. Tällä tavoin ymmärrystä, osaamista ja kiinnostusta tilitoimistoissa voisi lisätä. (Fredman 2021.)

Riskiarvion laatimisessa Fredman (2021) ei usko, että sähköisistä ohjelmistoista olisi apua yksittäisen asiakkaan toiminnan seuraamiseen. Hänen mukaansa sähköiset ohjelmistot ohjaavat ja muistuttavat tarkastamaan asioita sekä tuovat automatiikkaa pakote- ja riskilistojen sekä poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden tarkastamiseen. Pakotelistojen tarkastaminen manuaalisesti on äärimmäisen hidasta ja sähköisten ohjelmistojen mahdollistama automatiikka nopeuttaa tässä prosessia. Fredmanin mukaan sähköisistä ohjelmistoista ei ole apua, kun mietitään, missä taloushallinnon prosessissa voisi olla riskejä. Esimerkiksi asiakaskunnan luonnetta tai toimialoja arvioidessa ei sähköisistä ohjelmistoista Fredmanin mukaan saa apua. (Fredman 2021.)

”Siihen ei tietääkseni ole apua, kun tilitoimisto mieltii, missä taloushallinnon prosessissa voisi olla riskejä, että pitäisikö keskittyä tarkastamaan, vaikka tämmöisiä suoraan maksuliikenneohjelmistosta ilman ostolaskua tapahtuvia maksuja ulkomaille” (Fredman 2021).

5.2 Tilitoimistojen edustajien näkökulmat

Haastateltavilta kysyttiin ensimmäiseksi, kuinka he hyödyntävät sähköisiä ohjelmistoja rahanpesulain vaatimien velvoitteiden noudattamiseen.

Haastateltava A:n ja C:n tilitoimistoissa sähköisiä ohjelmistoja käytetään asiakastuntemiskyselyiden tekemiseen ja lähettämiseen. Kysymykset koskevat esimerkiksi tosiasiallisia edunsaajia ja poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä. Lisäksi asiakkailta kysytään ohjelmiston kautta riskiarvion laatimisen kannalta olennaisia kysymyksiä. (Haastateltava A 2021; Haastateltava C 2021.) Riskiarvioita tehdessään tilitoimistojen täytyy selvittää asiakkaansa toimialaan liittyviä riskejä. (Taloushallintoliitto 2021a.) Asiakastuntemiskyselyillä tilitoimistot saavat asiakkailta rahanpesulain vaatimat tuntemistiedot, jotta tilitoimisto voi perustaa tai jatkaa asiakassuhdetta. Tuntemistietoihin sisältyvät muun muassa asiakkaan ja asiakkaan edunsaajien henkilöllisyys ja tietoa asiakkaan liiketoiminnasta ja sen toimialasta. (Aluehallintovirasto 2021c.)

Haastateltava B:n tilitoimistossa sähköinen ohjelmisto on vielä käynnistysvaiheessa, mutta sillä pyritään pääsemään paremmin jäljille rahanpesulain velvoitteiden noudattamisesta. Ohjelmistoon on pyritty keräämään asiakkuuksia, ja tarkoitus on lähteä ohjelmiston kautta hoitamaan viestintää asiakkaiden kanssa. Asiakkailta tullaan pyytämään esimerkiksi tuntemiseen liittyviä tietoja ohjelmiston kautta. Myös Haastateltava C:n mukaan ohjelmistoa käytetään viestintään asiakkaiden kanssa. Henkilötietojen lähettäminen suojaamattomana sähköpostilla on kiellettyä tietoturvariskin vuoksi. Ohjelmistossa on tietosuojalainsäädännön mukainen turvallinen viestintäkanava. (Clento 2021; DOKS 2021.) Haastateltava C:n tilitoimistossa hyödynnetään myös mahdollisuutta tallentaa liitteitä ohjelmistoon. Tilitoimisto A:ssa ohjelmiston kautta haetaan myös asiakkaan tuntemiseen liittyviä dokumentteja kuten kaupparekisteriotteita, yhtiöjärjestyksiä ja tosiasiallisten edunsaajien tietoja kaupparekisteristä.

Toisena kysymyksenä kysyttiin, pystyvätkö tai ovatko tilitoimistot automatisoineet joitakin toimintoja kokonaan sähköisen ohjelmiston avulla. Haastateltava C:n tilitoimistossa automaatiota ei ole hyödynnetty. Haastateltava A:n tilitoimistossa on automatisoitu joitain toimintoja sähköisen ohjelmiston avulla. Esimerkiksi pakotelistat ohjelmistoon syötetyistä yhteyshenkilöistä tulevat automaattisesti. Haastateltava A:n mukaan ohjelmiston avulla kyselyitä ei tarvitse lähettää yksi kerrallaan jokaiselle asiakkaalle, vaan ne voidaan

lähettää massana kaikille asiakkaille kerralla. Ohjelmisto valvoo myös, kuinka aktiivisesti asiakkaat ovat vastanneet kyselyihin ja mihin kysymyksiin on vastattu ja mihin ei. Ohjelmisto toimii siis myös eräänlaisena raportointityökaluna. Haastateltava B uskoo, että toimintoja voidaan automatisoida ohjelmiston avulla. Hänen mukaansa ensin täytyy määritellä ne asiat, jotka tulkitaan riskiluokaksi tai jotka ylittävät jonkin määritellyn riskiarvon. Näiden toimien jälkeen ohjelmistosta saadaan automatisoidusti hyödyllistä dataa, mikä voi auttaa tilitoimistoa.

”Ohjelma ei ole oikeastaan niin automaattinen. Enemmänkin voisi olla.”
(Haastateltava C 2021.)

Seuraavaksi kysyttiin, mitä hyötyjä tilitoimistot saavat sähköisestä ohjelmistosta. Haastateltava A:n ja C:n mukaan ohjelmiston isoimpia hyötyjä on toimintojen keskittäminen samaan ohjelmistoon. Kun toiminnot saadaan tilitoimistossa keskitettyä saman ohjelmiston alle, on rahanpesulain vaatimat velvoitteet tehokkaampi hoitaa. Tilitoimisto voi hakea ohjelmiston kautta kaikki tarvittavat tiedot viranomaisilta, eikä niitä tarvitse erikseen pyytää eri kanavien kautta. Haastateltava C:n mielestä myös ohjelmiston rajapinnat viranomaisiin ovat kätevä ominaisuus. Sen avulla saa haettua perustietoja yrityksistä.

Haastateltava A ja C mainitsevat isona hyötynä myös asioiden sekä tietojen luomisen ja käsittelyn sekä lähettämisen massana. Ohjelmiston avulla voidaan luoda ja tallettaa kysymyspatteristoja, jotka lähetetään asiakkaille. Tilitoimisto voi ohjelmiston avulla käsitellä samanaikaisesti monen asiakkaan tietoja ja esimerkiksi lähettää asiakkaan tuntemiseen liittyvät kyselyt massana usealle asiakkaalle kerralla. Kun ohjelmistossa voi hoitaa velvoitteita usealle asiakkaalle samanaikaisesti, vaatii tämä tilitoimistolta vähemmän resursseja. Haastateltava C on kuitenkin sitä mieltä, että ohjelmiston tuotekehittäminen on vielä kesken ja toivoisi kehitystä tapahtuvan.

”Kaikkein paras hyöty on, että se tehostaa toimintaa. Ei tarvitse yksitellen käydä jokaista asiaa läpi, vaan [tietoja] voidaan käsitellä massana.” (Haastateltava A 2021.)

Haastateltava B uskoo, että asiakkaan tunnistaminen voidaan hoitaa sähköisen järjestelmän avulla.

”Sitä kautta saadaan kerättyä tarvittavaa dataa meidän asiakaskunnastamme ja todentamaan sitten, että me tunnemme meidän asiakkaamme ja ettei siellä [asiakasyrityksissä] ole esimerkiksi poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä tai jos on, niin me pystymme sieltä heidät helposti yksilöimään sitten ulos.”
(Haastateltava B 2021.)

Seuraavaksi haastateltavilta kysyttiin, miten sähköisen ohjelmiston käyttö vaikuttaa rahanpesuepäilyn havaitsemiseen. Haastateltava C:n mukaan ohjelmisto on parantanut heidän valmiuksiaan havaita rahanpesuepäily ja ohjelmiston käyttöönoton jälkeen on myös tehty enemmän ilmoituksia rahanpesuepäilyistä rahanpesun selvittelykeskukselle. Hän kokee kuitenkin, että vaikka rahanpesuepäilyjen ilmoitukset ovat lisääntyneet ohjelmiston käyttöönoton jälkeen, ei tämä ole johtunut pelkästään ohjelmistosta. Rahanpesuvelvoitteiden hoitamiseen on alettu muutoinkin panostamaan enemmän tilitoimistossa.

”On tullut enemmän ilmoituksia [rahanpesuepäilyistä], mutta ei pelkästään ohjelmasta johtuen, vaan olemme fokuoituneet enemmän tähän ja panostettu henkilökunnan koulutukseen ja seurantaan. Ylipäätään tämän asian kanssa olemme tehneet ryhti liikkeen.” (Haastateltava C 2021.)

Haastateltava A:n mielestä ohjelmisto voi auttaa rahanpesuepäilyn havaitsemisessa pakotelistojen kautta. Pakotelistat saadaan ohjelmistosta, ja jos listalta löytyy joku tilitoimiston omista asiakkaista, niin tilitoimistossa osataan puuttua siihen ja tutkia, mistä on kyse. Lisäksi ohjelmisto voi auttaa tunnistamaan rahanpesuepäilyn tilanteessa, jossa asiakkaalla on jotain isoja rekisterimuutoksia. Ohjelmisto voisi esimerkiksi havaita, jos asiakas yhtäkkiä poistettaisiin ALV- ja ennakkoperintärikisteristä. Se herättäisi huomiota tilitoimistossa ja asia selvitettäisiin.

ALV-rekisteri eli arvonlisäverovelvollisten rekisteri on Verohallinnon ylläpitämä rekisteri, jossa on tiedot kaikista arvonlisäverovelvollisista toimijoista (Yrityksen perustaminen 2021a). Ennakkoperintärekisteri on myös Verohallinnon ylläpitämä rekisteri, johon yrityksen ei ole pakko liittyä. Jos yritys ei ole ennakkoperintärekisterissä, ennakonpidätyksen tekeminen on palvelun maksajan vastuulla, mikä teettää lisätyötä palvelun maksajalle. (Yrityksen perustaminen 2021b.) Ennakkoperintärekisteriin voivat hakea elinkeinotoimintaa, maataloutta tai muuta tulonhankkimistoimintaa harjoittavat henkilöt, yritykset ja yhteisöt. Ennakkoperintärekisteriin ei kuitenkaan merkitä kaikkia hakijoita. Syynä rekisteriin pääsemättömyyteen voivat olla esimerkiksi hakijan merkittävät laiminlyönnit verotukseen tai kirjanpitoon liittyen. (Vero 2021.)

Haastateltava A ei usko, että ohjelmistosta olisi kuitenkaan paljon muuta apua rahanpesuepäilyn havaitsemisessa. Esimerkiksi asiakkaaseen liittyvät sisäiset riskit on havaittava joltain muuta kautta. Sisäisellä riskillä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa asiakas on käynyt kuittikauppaa tai ei ole hoitanut omia velvoitteitaan. Ohjelmisto auttaa pikemminkin täyttämään lain vaatimukset asiakkaan tuntemisesta ja tietojen hakemisesta. Haastateltava B toivoo, että ohjelmiston avulla asiakaskunta olisi helpommin hallittavissa, mikä helpottaisi rahanpesuepäilyn havaitsemista. Automatisoimalla tällaisia toimintoja tilitoimistolta kuluisi vähemmän resursseja rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseen.

Haastateltava A:n mielestä ohjelmistoa voisi kehittää lisäämällä hakumahdollisuuksia useammista rekistereistä kuten kaupparekistereistä, säätiörekistereistä ja maksuhäiriörekistereistä. Ohjelmistossa on mahdollista hakea joitain maksuhäiriömerkintöjä, mutta ei kaikkia. Haastateltava A sanookin: ”Minulla on sellainen kuva, että ohjelmistot ovat kehittymässäkin tällaiseen suuntaan.” Haastateltava A toivoo myös, että ohjelmisto tulisi korvaamaan muita sähköisiä palveluita kuten Alma Talent ja Asiakastiedon palvelu. Alma Talent tarjoaa yrityksille muun muassa tietopalveluita ja koulutuksia (Alma Talent 2021). Asiakastieto on yrityspalvelu, jonka kautta voi tarkastaa esimerkiksi asiakkaan luottotiedot ja luottoluokituksen (Asiakastieto

2021). Haastateltava A on sitä mieltä, että sähköinen ohjelmisto voisi korvata ne kaikki: näin kaikki tiedonhaut saataisiin keskitettyä samaan ohjelmaan. Haastateltava A toivoo myös, että ohjelmisto seuraisi tiiviisti rahanpesulainsäädäntöä ja antaisi tilitoimistolle tiedon siinä tapahtuvista muutoksista. Lisäksi hän toivoo ohjelmistoa kehitettävän siten, että se hyödyttäisi ja nopeuttaisi velvoitteiden suorittamista, mikä edistäisi tilitoimiston toimintaa velvoitteiden hoitamisessa.

Haastateltava C:n mielestä sähköisessä ohjelmistossa voisi olla yhteyksiä ulkomaille kuten Viron ja Ruotsin kaupparekistereihin. Ohjelmistossa voisi olla myös enemmän raportteja, joista tulisi ilmi, mikä tilitoimiston asiakaskunnan tilanne on sillä hetkellä. Haastateltava C toivoo myös, että ohjelmisto ohjaisi enemmän ilmoitusvelvollista toimimaan rahanpesulain velvoitteiden mukaisesti. Ohjelmistossa voisi olla toiminto, joka muistuttaa ilmoitusvelvollista tulevista ja lähestyvistä velvoitteista.

”Sellaisia muistutustoimintoja voisi olla. Kun kuitenkin tähän [rahanpesulainsäädäntöön] liittyy säännöllinen tarkkailuvelvoite, niin järjestelmä voisi muistuttaa aina, että nyt on kulunut kolme kuukautta tai kuusi kuukautta ja pitäisi tarkastaa tämä ja tämä asia” (Haastateltava C 2021).

6 Lopuksi

6.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka tilitoimistot hyödyntävät sähköisiä ohjelmistoja rahanpesulain vaatimien velvoitteiden noudattamiseen ja kuinka ohjelmiston käyttö vaikuttaa rahanpesuepäilyn havaitsemiseen. Lisäksi opinnäytetyössä pyrittiin saamaan kokonaiskuva siitä, miten tilitoimistot suoriutuvat rahanpesulain velvoitteista ja mitä voisi tehdä paremmin. Opinnäytetyön päätutkimuskysymys oli seuraava: *Kuinka tilitoimistot hyödyntävät sähköisiä ohjelmistoja ja automaatiota rahanpesulain velvoitteiden*

noudattamiseksi? Alatutkimuskysymykset ja keskeiset johtopäätökset ovat seuraavat:

1. Mitä puutteita tilitoimistoilla on rahanpesulain velvoitteiden hoitamisessa ja mistä puutteet johtuvat?

Tutkimuksessa selvisi, että tilitoimistoilla on riskiarvion lisäksi muitakin puutteita rahanpesulain vaatimissa velvoitteissa. Taloushallintoliiton johtavan asiantuntijan Janne Fredmanin (2021) mukaan puutteita on ainakin tosiasiallisen edunsaajan tunnistamisessa sekä henkilökunnan kouluttamisessa rahanpesun velvoitteisiin. Fredmanin mukaan rahanpesun uhka koetaan vieraaksi ja epärealistiseksi omassa asiakaskunnassa. Tilitoimistoille on tullut myös viime vuosina iso määrä muutoksia lakisääteisiin velvoitteisiin ja Fredman uskookin, että tämä on vaikuttanut tilitoimistojen resursseihin suorittaa rahanpesulain velvoitteita. Vaikuttaa siltä, että tilitoimistot priorisoivat muita tehtäviään eikä rahanpesulain vaatimiin velvoitteisiin käytetä riittävästi resursseja. (Fredman 2021.)

Edellä mainittujen syiden, kymmenien tilitoimistojen kanssa käytyjen keskustelujen ja tutkimusongelmaan perehtymisen myötä minusta vaikuttaa siltä, että rahanpesulain velvoitteita ei edelleenkään tunneta tarpeeksi hyvin tilitoimistoissa. Useiden tilitoimistojen edustajien kanssa keskustellessani tuli ilmi, ettei heillä ole tietoa, onko heillä tilitoimistossaan käytössä sähköistä ohjelmistoa rahanpesuvelvoitteiden hoitamisessa. Tämän lisäksi muutama kirjanpitäjistä, joihin olin yhteydessä sopivia haastateltavia etsiessäni, eivät tuntuneet tietävän ollenkaan rahanpesulain velvoitteista. Yksi syy riittämättömään tietämykseen rahanpesulain velvoitteista on näkemykseni mukaan puutteissa henkilökunnan kouluttamisessa, josta Fredman (2021) haastattelussa mainitsi.

2. Mihin rahanpesulain vaatimiin velvoitteisiin tilitoimistoissa käytetään sähköisiä ohjelmistoja?

Haastatteluiden perusteella ilmeni, että haastatteluun osallistuneet tilitoimistot käyttävät sähköistä ohjelmistoa asiakkaiden tuntemiseen lähettämällä ohjelmiston kautta asiakkaille tarvittavia kyselyitä. Taloushallintoliiton johtava asiantuntija Janne Fredman (2021) sanoi haastattelussa, että juuri asiakkaan tunteminen yhteyshenkilön osalta olisi tilitoimistoilla hyvin hallussa. Mielestäni sähköisen ohjelmiston käytöllä voi olla tähän positiivinen vaikutus. Ohjelmistoon valmiiksi tallennettu kysely asiakkaan tuntemiseksi sisältää rahanpesulain vaatimat kysymykset ja kysely on helppo lähettää ohjelmiston kautta. Jos kyselyä ei tallennettaisi mihinkään, olisi tämän tekeminen työlästä ja siihen olisi isompi kynnyks. Lisäksi joitain tietoja voisi unohtua kysyä. Tietoja ei voi myöskään lähettää suojaamattoman sähköpostin välityksellä, mutta sähköisen ohjelmiston avulla lähettäminen on tietoturvallista.

Haastateltavien tilitoimistoissa ohjelmistoa hyödynnetään myös hakemalla keskitetysti erilaisia asiakastietoja ja pakotelistoja eri tietokannoista, joita ohjelmistossa on. Taloushallintoliiton johtava asiantuntija Janne Fredman (2021) oli myös samoilla linjoilla, että ohjelmistojen automatiikka tehostaa tilitoimistojen toimintaa pakotelistojen, riskilistojen ja poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden tarkastamisessa. Alla olevaan taulukkoon 2 on koottu tilitoimistojen käyttämät keskeiset toiminnot sähköisissä rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen tarkoitetuissa ohjelmistoissa sekä niistä saadut hyödyt.

Toiminnot	Hyödyt
Asiakastietojen säilyttäminen ja asiakasviestintä	<ul style="list-style-type: none"> - tietojen luominen ja tallentaminen - liitteiden tallentaminen - asiakastuntemis- ja riskiarviokyselyiden luominen ja lähettäminen massana → säästää tilitoimiston resursseja - raportointi - tietoturallinen viestintäkanava

Rahanpesulain velvoitteiden hoitamisen toiminnot keskitetty	<ul style="list-style-type: none"> - asiakaskunta helpommin hallittavissa - asiakastietoja ei tarvitse erikseen pyytää eri kanavista
Rajapinnat tietopalveluihin	<ul style="list-style-type: none"> - ALV-rekisteri - ennakkoperintärekisteri <ul style="list-style-type: none"> → isot rekisterimuutokset havaitaan helpommin → voivat auttaa rahanpesuepäilyjen havaitsemista - pakotelistat <ul style="list-style-type: none"> → voivat auttaa rahanpesuepäilyjen havaitsemista - kaupparekisteriotteet - maksuhäiriömerkinnät

Taulukko 2. Sähköisten ohjelmistojen hyödyntäminen rahanpesulain velvoitteiden hoitamisessa tilitoimistoissa.

Tutkimuksessa ilmeni, että tilitoimistoissa ei hyödynnetä kaikkia sähköisen ohjelmiston toimintoja. Haastatteluissa ei esimerkiksi mainittu ollenkaan, että ohjelmistoa käytettäisiin asiakkaan automaattiseen seurantaan tai sähköisiin allekirjoituksiin.

Ohjelmiston käyttötottumukset erosivat jonkin verran toisistaan. Etenkin ohjelmiston automaatio-ominaisuuksien käytössä oli eroa. Haastateltava C:n tilitoimistossa ohjelmiston automaatiota ei hyödynnetä lainkaan, kun sen sijaan Haastateltava A:n tilitoimistossa ohjelmiston automaatiota hyödynnettiin monissa toiminnoissa. Muutoin ohjelmistossa käytettiin melko lailla samoja toimintoja. Haastatteluiden välillä korostui kuitenkin eri toimintojen tärkeys eri tilitoimistossa. Haastateltava A korosti ohjelmiston kykyä käsitellä asioita ja tietoja massana ja sen tehostavaa vaikutusta tilitoimiston toimintaan. Haastateltava B nosti esille asiakkaan tunnistamisen ohjelmiston kautta, ja Haastateltava C piti kätevänä ohjelmiston rajapintoja viranomaisiin. Kaikkiaan

minusta vaikuttaa siltä, että tilitoimistoissa on tutustuttu vasta osaan sähköisten ohjelmistojen tarjoamista ominaisuuksista eikä kaikkia ominaisuuksia välttämättä tunneta ollenkaan. Jos ominaisuuksia ja etenkin automaatiota hyödynnettäisiin laajemmin, säästyisi tilitoimistolta resursseja ja aikaa esimerkiksi riskiarvion tekemiseen, jossa tilitoimistoilla on vakavia puutteita.

Tutkimuksen perusteella sähköisistä ohjelmistoista on hyötyä useimpiin rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseen tilitoimistoissa. Aineistosta tekemiäni havaintojen mukaan ohjelmiston automaatiota hyödynnetään etenkin manuaalisesti hitaiden velvoitteiden hoitamisessa. Osa toiminnoista voidaan automatisoida, mikä vähentää manuaalista työtä tilitoimistoissa ja luo kustannussäästöjä. Mielestäni sähköisistä ohjelmistoista hyötyvät etenkin isot tilitoimistot, joilla on paljon asiakkaita. Ohjelmistoihin voi luoda valmiita kyselypattereita asiakkaan tunnistamiseen ja riskiarvioon liittyen, ja ne voidaan lähettää kerralla jokaiselle asiakkaalle. Tästä tulee suuremmat mittakaavaedut tilitoimistoille, joilla on paljon asiakkaita. Tilitoimistojen täytyy tarkastaa myös kaikki asiakkaansa pakote- ja jäädytyslistoista, ja tämän voi automatisoida sähköisellä ohjelmistolla. Näkemykseni mukaan tästä hyötyvät etenkin tilitoimistot, joilla on paljon asiakkaita. Mielestäni suuret tilitoimistot hyötyvät myös enemmän siitä, että suurin osa tai kaikki rahanpesulain vaatimat toimenpiteet voi tehdä saman ohjelmiston alla. Suurien tilitoimistojen on helpompi hallita kokonaisuuksia esimerkiksi asiakkaiden riskisyydestä, kun kaikki tiedot kaikista asiakkaista on tallennettu samaan tietokantaan.

3. Kuinka sähköisten ohjelmistojen ja automaation käyttö vaikuttaa rahanpesuepäilyjen havaitsemiseen?

Ohjelmiston tuesta rahanpesuepäilyyn havaitsemisessa ei voida haastatteluiden perusteella vetää yksiselitteistä johtopäätöstä. Tutkimuksen mukaan vaikuttaa kuitenkin siltä, että ohjelmistosta on hyötyä rahanpesuepäilyjen havaitsemisessa ainakin välillisesti. Ohjelmisto on monissa toiminnoissaan vähemmän virhealtis kuin, jos toiminnot tehtäisiin manuaalisesti. Esimerkiksi, jos asiakkaat tarkistetaan manuaalisesti pakotelialta, voi tarkastuksen yhteydessä sattua virhe. Virheen todennäköisyys kasvaa asiakasmäärän

kasvaessa. Sähköisellä ohjelmistolla automaattisesti hoidettavassa tarkastuksessa virheen todennäköisyys on olematon.

Haastatteluiden perusteella minulle tuli kuva, että tilitoimistoissa on ehkä helpompi muodostaa riskeistä kokonaiskuva ja havaita poikkeavuudet, kun kaikki tiedot arkistoidaan yhteen paikkaan. Mielestäni vaikuttaa myös siltä, että ohjelmiston käyttöönotto ”pakottaa” perehtymään velvoitteisiin tarkemmin, jotta ohjelmistosta saataisiin mahdollisimman paljon hyötyjä irti. Näkemykseni mukaan ohjelmistosta saa selkeästi tukea ja tietoa rahanpesuepäilyn tunnistamiseksi ja ohjelmisto saattaa myös ohjata huomaamaan jotakin olennaista, mutta kirjanpitäjän on kuitenkin itse yhdisteltävä tietoja ja tehtävä päätelmä, onko kyseessä rahanpesuepäily. Oletan, että mikäli tilitoimistoissa käytettäisiin ohjelmistoa monipuolisemmin, voisivat ohjelmiston tuomat hyödyt rahanpesuepäilyn tunnistamisessa olla suuremmat.

6.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen kannalta olennaista oli löytää tilitoimistoja, joissa olisi käytössä sähköinen ohjelmisto rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseen ja saada näiden tilitoimistojen edustajilta haastattelut. Haastateltavien löytäminen muodostui todella hankalaksi, ja tutkimuksessa otettiin yhteyttä puhelimitse kahteenkymmeneen tilitoimistoon ja yli kolmeenkymmeneen henkilöön sekä sähköpostitse vielä muutamaankin henkilöön. Suurimmassa osassa tapauksista ongelmana oli joko tietämättömyys aiheesta tai tilitoimistossa ei ollut käytössä sähköistä ohjelmistoa. Opinnäytetyöhön saatiin kuitenkin kolme haastattelua. Yksi haastatteluista jäi melko pintapuoliseksi, koska yrityksessä oli vasta juuri otettu käyttöön sähköinen ohjelmisto rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen ja ohjelmistosta ei vielä ollut kertynyt hirveästi käyttökokemusta. Kokonaisuutena haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin ja jokaiselta haastateltavalta saatiin arvokasta kokemusta ja tietoa tutkimuskysymyksiin liittyen.

Tutkimuksessa käytettiin tutkimusaineiston eli tiedon kohteeseen liittyvää triangulaatiota. Tällä tarkoitetaan, että tietoa hankittiin eri tiedonantajaryhmiin

kuuluville (Denzin 1978; ref. Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018). Haastattelut suoritettiin Taloushallintoliiton johtavalle asiantuntijalle Janne Fredmanille sekä kolmelle eri tilitoimistossa ja eri työtehtävissä työskentelevälle henkilölle. Tutkimukseen haluttiin saada haastattelut eri tilitoimistoista, jotta sähköisen ohjelmiston käytöstä rahanpesulain velvoitteiden noudattamisessa saataisiin erilaisia näkemyksiä.

Luotettavuuden edistämiseksi ja mahdollisimman avointen ja rehellisten vastauksien saamiseksi tilitoimistojen haastattelut tehtiin anonymisti. Tutkimuksessa saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin ja vastauksia voidaan pitää luotettavana. Tutkimustuloksiin tulee kuitenkin suhtautua varauksella, koska sähköisten ohjelmistojen käyttö rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseen ja rahanpesuepäilyn tunnistamiseen on vielä uusi asia, josta tilitoimistoilla ei ole vielä pitkää kokemusta.

Jos tutkimus tehtäisiin muutaman vuoden kuluttua, saataisiin tilitoimistoilta todennäköisesti tarkempaa tietoa ohjelmistojen käyttötavoista ja hyödyistä. Useamman vuoden käyttökokemuksella voitaisiin myös paremmin arvioida, auttaako ohjelmiston käyttö rahanpesuepäilyjen havaitsemisessa. Jos sähköisten ohjelmistojen käyttöönotto yleistyy tulevaisuudessa, haastateltavia olisi myös helpompi löytää tutkimukseen. Kun ohjelmistot ovat olleet käytössä tilitoimistoissa hieman pidempään, voisi jatkotutkimuskohteena olla, kuinka ohjelmistojen käyttö vaikuttaa rahanpesulain velvoitteista aiheutuviin kustannuksiin tilitoimistoissa.

Opinnäytetyön tuloksista voi olla hyötyä tilitoimistoille ja rahanpesulain noudattamiseen luotujen sähköisten ohjelmistojen tarjoajille. Tilitoimistot voivat saada tietoa sähköisten ohjelmistojen hyödyistä ja siitä, miten ohjelmistoja voi hyödyntää rahanpesulain velvollisuuksien noudattamisessa. Ohjelmistojen tarjoajat voivat taas mahdollisesti saada kehitysideoita omiin ohjelmistoihinsa.

Lähteet

- Alma Talent. 2021. Alma Talent. <https://www.almatalent.fi/>. 16.5.2021.
- Aluehallintovirasto. 2017. Ilmoitusvelvollisen riskiarvion laatiminen. <https://avi.fi/documents/25266232/49974695/Riskiarvio-ohje+FI+%281%29.pdf/992c01ad-1364-76f2-a80e-9163f775a9eb/Riskiarvio-ohje+FI+%281%29.pdf?t=1611556784332>. 20.4.2021.
- Aluehallintovirasto. 2021a. Kirjanpitäjien riskiarvioissa vakavia puutteita. <https://www.mynewsdesk.com/fi/taloushallintoliitto/news/rahanpesun-riskiarviot-on-syytae-laittaa-kuntoon-tilitoimistoissa-424890>. 11.4.2021.
- Aluehallintovirasto. 2021b. Rahanpesulain valvonta. <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/raha-ja-omaisuus/rahanpesulain-valvonta>. 6.4.2021.
- Aluehallintovirasto. 2021c. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen -ohje ilmoitusvelvolliselle. https://avi.fi/documents/25266232/60926372/Rahanpesun+ja+terrorismin+rahoittamisen+estaminen+_+ohje+ilmoitusvelvollisille.pdf/d749aef9-378e-0959-3929-e3e69d3a6cb7/Rahanpesun+ja+terrorismin+rahoittamisen+estaminen+_+ohje+ilmoitusvelvollisille.pdf?t=1613462472559. 20.4.2021.
- Asiakastieto. 2021. Luottotiedot ja luottoluokitus. <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/palvelut-yrityksille/tarkista-ennen-kaupantekoa/luottotiedot-ja-luottoluokitus.html>. 16.5.2021.
- Asianajajaliitto. 2021. Rahanpesun ja terrorismin torjunta. <https://asianajajaliitto.fi/asianajajaliitto/yhteiskuntavastuu/rahanpesun-ja-terrorismin-torjunta/>. 29.4.2021.
- Clento. 2021. Tunne asiakkaasi vaivattomasti Clento KYC -työkalulla. <https://www.clento.fi>. 16.4.2021.
- Doks. 2021. Hoida rahanpesulain velvoitteet tehokkaasti. <https://doks.fi>. 16.4.2021.
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy, 179–203.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Finanssivalvonta. 2018. Sisäinen ohjeistus ja henkilökunnan koulutus. <https://www.finanssivalvonta.fi/pankki/rahanpesun-estaminen/riskiperusteinen-arviointi-sisainen-ohjeistus-ja-henkiloston-koulutus/>. 14.5.2021.
- Finanssivalvonta. 2020. Finanssivalvonnan valvojakohtaisen rahanpesun riskiarvion yhteenveto. https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tiedotteet-ja-julkaisut/valvottavatiedotteet/2020/julkaistava_fiva_ml_riskiarvio.pdf. 29.4.2021.
- Finanssivalvonta. 2021a. Riskiarvio. <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/riskiarvio/>. 13.4.2021.
- Finanssivalvonta. 2021b. Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus. <https://www.finanssivalvonta.fi/pankki/rahanpesun-estaminen/selonotto--ja-ilmoitusvelvollisuus/>. 19.4.2021.
- Fredman, J. 2021. Johtava asiantuntija. Taloushallintoliitto. Nauhoitettu haastattelu 27.4.2021.
- Haastateltava A. 2021. Projektipäällikkö. Tilitoimisto A. Nauhoitettu haastattelu 6.5.2021.
- Haastateltava B. 2021. Myyntijohtaja. Tilitoimisto B. Nauhoitettu haastattelu 10.5.2021.
- Haastateltava C. 2021. Lakiasian johtaja. Tilitoimisto C. Nauhoitettu haastattelu 11.5.2021.
- Huhtamäki, A. 2000. Rahan jäljittäminen. Erottaja: Kauppakaari Lakimiesliiton Kustannus.
- Kojola, J. 2019. Nyt loppui rahanpesulomakkeiden ja passikopioiden pyörittely. Tilitoimistossa 5. <https://tilitoimistossa.taloushallintoliitto.fi/tilitoimiston-palvelut/rahanpesulaki-riskiluokitus>. 16.4.2021.
- Kulmala, T. & Kojola, J. 2020. Jäädytys ja pakotelistat. <https://tilitoimistossa.taloushallintoliitto.fi/asiantuntija-vastaa/jaadytys-ja-pakotelistat>. 14.5.2021.
- Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä 659/1967. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1967/19670659>. 9.5.2021.
- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>. 5.4.2021.
- Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130325>. 9.5.2021.
- Laurio, J-M. 2020. Talousrikosten ennaltaehkäisy ja havaitseminen. Helsinki: Kauppakamari.
- Lautjärvi, H. 2018. Business crime: yritysjohton miinakenttä. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. <https://spoken.fi/sisallanalyysi/>. 31.5.2021.
- Lexia. 2018. Rahanpesulain keskeiset velvollisuudet ja tulevat muutokset. <https://www.lexia.fi/fi/rahanpesulain-keskeiset-velvollisuudet/>. 4.5.2021.

- Linnunmaalex. 2019. Kuka on tilitoimiston asiakas – rahanpesulain mukainen asiakkaan tunnistamisvelvoite. <https://www.linnunmaalex.fi/2019/09/24/kuka-on-tilitoimiston-asiakas-rahampesulain-mukainen-asiakkaan-tunnistamisvelvoite/>. 5.5.2021.
- Minilex. 2021. Rahanpesu rikoslaissa. <https://www.minilex.fi/a/rahampesu-rikoslaissa>. 15.5.2021.
- Patentti- ja rekisterihallitus. 2018. Tilintarkastusvalvonnalta rahanpesun ja terrorismin torjunnan riskiarvio. https://www.prh.fi/fi/tietoa_prhsta/uutiskirjeet/ajankohtaista_tilintarkastusvalvonnasta/tilintarkastusvalvonta_22018/riskiarvio.html. 29.4.2021.
- Patentti- ja rekisterihallitus. 2020a. Kuka on edunsaaja. <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/edunsaajatiedot/kuka.html>. 3.5.2021.
- Patentti- ja rekisterihallitus. 2020b. PRH vahvistaa rahanpesulain valvontaa. https://www.prh.fi/fi/tietoa_prhsta/uutiskirjeet/prhuutisia/prhn_uutisia_tiva_syksy_20/prh_vahvistaa_rahampesulain_valvontaa.html. 29.4.2021.
- Poliisi. 2020. Vuosikertomus Rahanpesun selvittelykeskus. <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/2020-Rahanpesun-selvittelykeskus-vuosikertomus-2020.pdf/e340331f-f04c-7eec-2756-111628ae368a/2020-Rahanpesun-selvittelykeskus-vuosikertomus-2020.pdf?t=1617010848853>. 5.5.2021.
- Poliisi. 2021. Rahanpesu. <https://poliisi.fi/rahampesu>. 6.4.2021.
- Puusa, A. 2011. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 76.
- Rahanpesu. 2021a. Ilmoitusvelvolliset. <https://rahampesu.fi/ilmoitusvelvolliset>. 4.5.2021.
- Rahanpesu. 2021b. Lainsäädäntö – rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. <https://rahampesu.fi/lainsaadanto>. 5.5.2021.
- Rahanpesu. 2021c. Näin estämme rahanpesua ja terrorismin rahoittamista. <https://rahampesu.fi/documents/46317582/48327972/N%C3%A4in+est%C3%A4mme+rahampesua+ja+terrorismin+rahoittamista+netti.pdf/45e40e7b-65d3-42e3-495e-9b6ddb9d7a4b/N%C3%A4in+est%C3%A4mme+rahampesua+ja+terrorismin+rahoittamista+netti.pdf?t=1619000057322>. 5.5.2021.
- Rahanpesu. 2021d. Rahanpesun valvontarekisteri tehostaa valvontaa. <https://rahampesu.fi/-/rahampesun-valvontarekisteri-tehostaa-valvontaa>. 29.4.2021.
- Rikoslaki 39/1889. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. 11.4.2021.
- Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Jyväskylä: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Taloushallintoliitto. 2019a. Rahanpesulain edellyttämä asiakkaan tunnistaminen – keitä pitää tunnistaa? <https://uutiset.taloushallintoliitto.fi/news/rahampesulain-edellyttaemae-asiakkaan-tunnistaminen-keitae-pitaeae-tunnistaa-380491>. 17.4.2021.
- Taloushallintoliitto. 2019b. Rahanpesulain velvoitteet – mitä tilitoimiston tulee tehdä?

- <https://www.mynewsdesk.com/fi/taloushallintoliitto/news/rahanpesulain-velvoitteet-mitae-tilitoimiston-tulee-tehdae-371101>. 13.4.2021.
- Taloushallintoliitto. 2019c. Täsmennetty ohjeistus rahanpesulain edellyttämään asiakkaan tunnistamiseen.
<https://www.mynewsdesk.com/fi/taloushallintoliitto/news/taesmennetty-ohjeistus-rahanpesulain-edellyttaemaeaeen-asiakkaan-tunnistamiseen-382652>. 16.4.2021.
- Taloushallintoliitto. 2021. Rahanpesun riskiarviot on syytä laittaa kuntoon tilitoimistoissa. <https://uutiset.taloushallintoliitto.fi/news/rahanpesun-riskiarviot-on-syytae-laittaa-kuntoon-tilitoimistoissa-424890>. 19.4.2021.
- Tietosuoja. 2021. Usein kysyttyä EU:n tietosuoja-asetuksesta.
<https://tietosuoja.fi/gdpr>. 16.4.2021.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yrityksen perustaminen. 2021a. Arvolisäverovelvollisten rekisteriin ilmoittautuminen. <https://yrityksen-perustaminen.net/alv-rekisteri/>. 8.5.2021.
- Yrityksen perustaminen. 2021b. Ennakkoperintärekisteri. <https://yrityksen-perustaminen.net/ennakkoperintarekisteri/>. 8.5.2021.
- Yrityksen perustaminen. 2021c. Uusi yrittäjä, tiedäthän nämä asiat kaupparekisteristä? <https://yrityksen-perustaminen.net/kaupparekisteri/>. 7.5.2021.
- Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä. 2021. Osakeyhtiön perustamisilmoitus. <https://www.ytj.fi/index/ilmoittaminen/perustamisilmoitus/osakeyhtio.html>. 7.5.2021.
- Valtiovarainministeriö. 2021. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. <https://vm.fi/rahanpesun-estaminen>. 8.4.2021.
- Vero. 2021. Ennakkoperintärekisteri. <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yritystoiminta/verohallinnon-rekisterit/ennakkoperintarekisteri/>. 8.5.2021.
- Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavain-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>. 31.5.2021.

HAASTATTELUKYSYMYKSET TALOUSHALLINTOLIITON JOHTAVALLE ASiantuntijalle

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen tarkoitettujen sähköisten järjestelmien ja automaation mahdollisuuksia tunnistaa rahanpesuepäilyt tilitoimistoissa. Vastaa kysymyksiin näkemyksesi ja kokemustesi perusteella.

1. Aluehallintoviraston tekemän kyselyn mukaan kirjanpitäjien riskiarvioista 86 prosenttia ei ollut rahanpesulain vaatimalla tasolla. Mistä puutteet riskiarvioissa johtuvat?

2. Mitä kehitettävää riskiarvioissa on, jotta ne täyttäisivät rahanpesulain vaatimukset?

- Miten rahanpesuvelvoitteiden hoitamiseen tarkoitettut sähköiset järjestelmät voisivat helpottaa kirjanpitäjien riskiarvioiden tekemistä?

3. Onko tilitoimistoilla puutteita muiden rahanpesulain asettamien velvoitteiden hoitamisessa? Miltä osin?

- Asiakkaan tuntemisessa ja tunnistamisessa?
- Henkilökunnan kouluttamisessa?
- Mistä puutteet johtuvat?
- Miten rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen tarkoitettut sähköiset järjestelmät voisivat tukea tilitoimistoja velvoitteiden hoitamisessa?

HAASTATTELUKYSYMYKSET TILITOIMISTON EDUSTAJILLE

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen tarkoitettujen sähköisten järjestelmien ja automaation mahdollisuuksia tunnistaa rahanpesuepäilyt tilitoimistoissa. Vastaa kysymyksiin näkemyksesi ja kokemustesi perusteella.

1. Onko tilitoimistossanne käytössä rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen tarkoitettua sähköistä ohjelmaa?

2. Miten käytätte sähköistä ohjelmaa rahanpesulain velvoitteiden hoitamisessa tilitoimistossanne?

3. Oletteko automatisoineet sähköisellä ohjelmalla joitain velvoitteita tilitoimistossanne?

- Mitä?

4. Mitä hyötyä sähköisestä ohjelmasta on rahanpesulain velvoitteiden noudattamisessa?

5. Miten sähköisen ohjelman käyttö vaikuttaa rahanpesuepäilyyn havaitsemiseen?

6. Onko sähköisen ohjelman käyttöönotto vaikuttanut rahanpesuepäilyjen ilmoitusten määrään tilitoimistossanne?

7. Miten sähköistä ohjelmaa voisi kehittää siten, että se tukisi paremmin rahanpesulain velvoitteiden hoitamista?